

הישיבה המאה-שלושים-ושש של הכנסת העשירית

יום שלישי, ל' בחשוון התשמ"ג (16 בנובמבר 1982)

ירושלים, הכנסת, שעה 16:03

א. דברי ברכה של סגן יושב-ראש הכנסת מאיר כהן-אבידב לכבוד משלחת חברי האגודה הלאומית של מחוקקים יהודים בארצות-הברית וחברי משלחת המחוקקים ממדינת קליפורניה

הארץ בפרט. היא גם סיפקה מחבלים להשכיר לארגוני טרור במדינות אחרות בעולם הרחב.

חברי המשלחות הנכבדים יוכלו לעמוד מקרוב על רצונה העז של מדינת-ישראל לחיות בשלום עם המדינות השכנות. הם ייווכחו לדעת שלמען השלום עם מצרים, הגדולה במדינות ערב, ויתרה ישראל ויתורים כואבים, בעוקרה יישובים פורחים, ובמה שנוגע לאספקת נפט ולעומק אסטרטגי הדרוש לכיטחונה של המדינה. וכל זאת למען ייכון השלום.

אורחים נכבדים, מדינת-ישראל היא מעוז הדמוקרטיה באזור זה של המזרח התיכון והיא יכולה לשמש דוגמה ומופת לשלטון דמוקרטי באזור זה. אנו מקווים שביקורכם בארצנו יעמיק את ההבנה ויחזק את הידידות בין ארצות-הברית לבין ישראל.

בשם הכנסת אני מאחל לכם שהייה נעימה, עבודה פורייה וברכת ברוכים הבאים.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת.

חברי הכנסת, הכנסת מקבלת בברכה את אורחינו חברי האגודה הלאומית של מחוקקים יהודים בארצות-הברית ואת חברי משלחת המחוקקים ממדינת קליפורניה.

תוכניות הסיוע ותוכניות העבודה של חברי שתי המשלחות עמוסות ביותר, ואני מקווה שאכן אורחינו הנכבדים, בסיועם ובעבודתם בארץ, יתרשמו מהעשייה, מהבנייה, מהיצירה ומהחינוך הבלתי פוסקים.

אורחינו הנכבדים, כאתם אלינו בתקופה לא קלה, ואולי קשה למדינת-ישראל, אשר הפכה מוקד להתעניינות עולמית, לאחר החלטתה להשמיד את תשתית הטרור בלבנון. תשתית זו סיכנה את ביטחונה של המדינה בכלל ואת הביטחון בצפון

ב. מסמכים שהוגחו על שולחן הכנסת

(תיקון), התשמ"ג-1982, של חבר הכנסת אמנון רובינשטיין; חוק החיילים המשוחררים (הוראת שעה), התשמ"ג-1982, של חבר הכנסת אמנון רובינשטיין; חוק שוויון ההזדמנויות בעבודה, התשמ"ג-1982, של חברת הכנסת אורה נמיר.

לקריאה שנייה ולקריאה שלישית — חוק להארכת חוקפן של תקנות שעת-חירום (שיפוט בעבירות שבוצעו בלבנון על ידי מבקרים מישראל), התשמ"ג-1982, שהוגחו מועצת החוקה, חוק ומשפט.

היו"ר מ' כהן-אבידב:
תודה למזכיר הכנסת.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

הודעה למזכיר הכנסת.

מזכיר הכנסת ג' לורך:

ברשות היושב-ראש הנני מתכבד להודיע כי אתמול הוגחו על שולחן הכנסת לקריאה ראשונה מטעם הממשלה: חוק הסכמים קיבוציים (תיקון מס' 4), התשמ"ג-1982; חוק להארכת חוקפן של תקנות שעת-חירום (החוקת תעודת זהות והצגתה), התשמ"ג-1982; חוק אגרות מדינת-ישראל (הנפק שער נייד — 7.5% מינימום), התשמ"ג-1982.

לריון מוקדם הוגחו: חוק הביטוח הלאומי (נוסח משולב)

ג. דברים לזכרה של חברת הכנסת לשעבר רחל כהן זיכרונה לברכה

המחלקה הסוציאלית של הוועד הלאומי. היא הייתה יושבת-ראש ויצ"ר, מחותמי מגילת העצמאות, חברה במועצת המדינה הזמנית וחברה בכנסת הראשונה ובכנסת החמישית.

יהי זכרה ברוך.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

חברי הכנסת, הכנסת תכבד את זכרה של חברת הכנסת לשעבר רחל כהן שהלכה לעולמה בשיבה טובה.

(חברי הכנסת מכבדים בקימה את זכרה של המנוחה.)
גב' רחל כהן נבחרה לאסיפת הנבחרים וניהלה את

ד. הכורח כפיתוח, בבינוי ובאכלוס נרחב של הגליל

החליטה הכנסת על דיון במליאה בעקבות הצעה לסדר-היום שהוגשה לפני כמה חודשים. עניין זה חייב לאחר אותנו. להדאיגנו ולהביא לפעולה את כל חלקי הבית, את הממשלה, את המערכת המיישבת, את כל הגורמים המבצעים ואת כל עם ישראל.

פיתוח הגליל, תיעוש, הרחבת הכינוי לדירור בו, שיפור

היו"ר מ' כהן-אבידב:

חברי הכנסת, אנו עוברים לנושא הבא בסדר-היום: הכורח כפיתוח, בינוי ואכלוס נרחב של הגליל לדיון זה הוקצתה שעה. יפתח חבר הכנסת גר יעקבי, בכקשה.

גר יעקבי (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני מניח שלא במקרה

יישאר במקום ואחרים יבואו. ובמשך הזמן, יחד עם בני האזור, ישתקעו בו ויהפכו לעלית איכותית, למנוף אנושי שיוכל לקדם, מבחינה חברתית וכלכלית, את האזור הזה בעתיד.

פיתוח התירות בחבל הזה ראוי לעדיפות רבה יותר. הגליל טומן בחובו יתרונות רבים יחידים במינו, אולי בעולם כולו, ובוודאי יש להם ייחוד ויתרון יחסי על כל אזור אחר במדינת ישראל: נצרת הקדושה לנוצרים; צפת יפת הנוף, עיר המקובלים והאמנים; הכינרת וטבריה על מורשתן הדתית ההיסטורית ומקומן בקרב רוב הדתות בעולם; הנופים המיוחדים, האקלים הנוח, המרחק הקצר ממרכז הארץ — כל אלה מאפשרים להפוך את הגליל לאחר תיירות בעל כוח משיכה רב, אם כמובן תפותח התשתית, ואם כמובן יורחב שדה התעופה במחניים ויהפוך בהדרגה לכין לאומי.

אין בכוונתי לפרט כאן, בדברי הפתיחה לדיון הזה, את כל כיווני הפיתוח האפשריים, אבל, נראה ממה שאמרתי שיש הכרח בתוכנית כוללת שתקבע עדיפות ברורה לפיתוח ולקידום של הגליל ולהרחבת כושר הקליטה שלו לשם שינוי המאזן הדמוגרפי שלו בשנים הבאות.

לסיכום, ברצוני להדגיש: היהודים מהווים עתה בגליל 40% כלכד. שיעור נמוך זה של יהודים מכלל האוכלוסייה בגליל הוא מוקד שם סכנה למדינת ישראל לעתיד לבוא — סכנה מדינית, בעיה חברתית ואולי גם חשש לסכנה כלכלית. יש הסכנה להגדיל את מספר היהודים בגליל בכ-100 אלף עד סוף המאה הנוכחית. הדבר יתאפשר על ידי מפנה במדיניות, על-ידי תוכנית כוללת שתקדם את התיעוש ובכלל זה את חבל התעשייה והמדע בגליל המערבי, על-ידי הרחבת הדיוור, על-ידי הרחבת מערכת החינוך והקמת מרכז אוניברסיטאי במרכז הגליל, על-ידי פיתוח תיירות ועל-ידי ראייה רחבה יותר של הצרכים באזור הזה. ייתכן שמבצע שלוש הגליל יעניק ביטחון לגליל בעתיד הקרוב אבל, מה שיקבע את גודלו בעתיד הרחוק הוא מידת הפיתוח הכלכלי שלו, היותו מוקד משיכה, הרחבת האוכלוסייה היהודית בו והיכולת שלו להתקיים מבחינה כלכלית ומבחינה חברתית.

היו"ר מ' כהן אבידב:

תודה לחבר הכנסת גד יעקבי.

חברי הכנסת אנו נוגשים לדיון שהוקצתה לו שעה אחת. ראשון הנואמים חבר הכנסת שבת וייס, אחריו — חבר הכנסת דן תיכון.

שבת וייס (המערך):

ארוני היושב ראש, חברי הכנסת, היתה לי הזדמנות אישית לערוך מספר מחקרים בדבר אכלוס הגליל ומידת התיבות של אוכלוסיית הגליל. בין 1977 ל-1980 ערכתי מחקר שהתייחס לצורת-עלית, לשלומי ולמגדל-העמק. מטרת הבדיקות היתה ניצרת רעיונות או השתלבות בתהליך קביעת הרעיונות על התכנון האורבני העתידי וכן השתלבות בתהליך קביעת תוכנית המתאר של היישובים האלה, אגב כך יכולתי לעמוד מקרוב על כמה וכמה תהליכים, ונזמה לי שהמסקנות שלי נשורות בנושא החשוב שעמיתי ירידי חבר הכנסת גד יעקבי העלה כאן לדיון.

הדבר שנראה לי ראשון בחשיבותו הוא מערכת היחסים בין מרכז לפריפריה כפי שהיא באה לידי ביטוי בדרך ההתפתחות של מדינת ישראל ואת הקמתה. עד להקמת המדינה היה הטיפוס המאפיין של היישובים בגליל, בעמקים, במידה מסוימת בנגב, החל מ-1946, המודל של קיבוץ או של מושב שבתוקף המבנה החברתי שלהם ובתוקף מערך היחסים בתוך התנועה הקיבוצית ובתוך תנועת המושבים, הם נהנו מאוטוריקה

חשתית, העלאת איכותה של מערכת החינוך וגיוונה חייבים לעמוד בראש סדר העדיפויות של המעשה ההתיישבותי הלאומי שלנו בתקופה הקרובה.

גם אם יובטח שלום הגליל, המדינה ניצבת בפני מצב בעייתי ומסוכן בגליל המרכזי, העליון והמערבי. היהודים מונים עתה בגליל כ-40% כלכד מכלל האוכלוסייה. כ-52% יהודים כלכד מצויים באזור צפון הארץ יחד עם העמקים, באזור נצרת היחס הוא יהודי אחד לעומת 4.5 לא יהודים; באזור כרמיאל — יהודי אחד לעומת 5.6 לא יהודים. זה מצב מדאיג, מסוכן, המחייב פעולה נמרצת, לכן, לדעתי, יש הכרח בהכנתה של תוכנית פיתוח ואכלוס כוללת ליהודים, לערבים, ולדרוזים החיים בגליל המערבי, המרכזי והעליון, על התוכנית להציע דרכים להגדלת האוכלוסייה היהודית בגליל ב-100 אלף נפש לפחות עד שנת 2000. הדבר הוא אפשרי אם ישנה סדר העדיפויות ההתיישבותי הלאומי שלנו. סדר העדיפויות הזה, על-פי תפיסתי, הוא: הגליל, הנגב, ירושלים, בקעת-הירדן ומתא-הגולן. התחומים המועדפים, לדעתי, הראויים לתנופה גדולה הם: התיישבות, תעשייה, חינוך וכן פיתוח נרחב של התשתית היסודית של האזורים הללו. יש לקבוע עבור הגליל ועבור הנגב תנאי עידוד השווים לפחות לתנאים הניתנים ליישובים ולמפעלים הקמים בשומרון וביהודה. החיוניות איננה פחותה, הרחיפות אולי רבה יותר.

הראשון בכיווני הפיתוח העיקריים כאשר לדרכי ההרחבה הקליטה, האכלוס, ויצירת הבסיס הכלכלי האיתן הוא קידום כול החימוש, והראשונה בתחום החימוש היא התעשייה עתירת הידע. לפני זמן לא רב הגישה ועדה בראשותו של הפרופסור אפרים קציר המלצה להקמת חבל תעשייה ומדע בין כרמיאל לבין מעלות. החבל הזה, על-פי הערכת הוועדה, יוכל לקלוט כ-100 אלף יהודים עד שנת 2000. לשם הקמתו יש הכרח בהקמת מינהל עצמאי משותף ליישובים באזור ולמשרדי הממשלה הנוגעים בדבר, וכן בסמכויות שיינתנו לתאגיד שיוקם לצורך זה לשם גיוס השקעות חוץ והשקעות פנים כאיוון. בתכנון של מערכת תעשייתית ובדחפיה. במערכת יהיו מפעלים הדורשים עבודה מיומנת וידע מדעי. באזור זה קיימת כבר כיום חשתית נרחבת שמאפשרת את הקמת החבל הזה.

לשם כך יש הכרח במתן תנאי עידוד מועדפים לפיתוח תעשיית בגליל כמנוף עיקרי לתעשייה ויצר. יש צורך להעביר מפעלים ביטחוניים, בתי-מלאכה של צה"ל, בהדרגה ממרכז הארץ אל הצפון. הקרקעות שיתפנו במרכז הארץ יוכלו לממן את ההעברה וכן את המשך הפיתוח של המפעלים הללו בחבל הארץ הצפוני שלנו. יש הכרח לשפר את מערכות התשתית, הכבישים, מערכת הטלפונים, השירותים המסחריים באזור הזה כבסיס לשיפור איכות החיים וכן לקליטתם המהירה והקלה יותר של מפעלים יוצרי תעשייה מיומנת.

נזמה לי, שכיום ניתנת העדיפות הברורה אך ורק לשומרון וליהודה. הקצאת מרבית תקציבי השכונן ומרבית הקצבי התשתית לאזורים הללו יוצרת מצב קשה דווקא באזור שהוא רגיש יותר, קריטי יותר, אולי גם בעייתי יותר בעתיד למדינת ישראל מאזורים הללו. טבעי הוא שלמדינת ישראל יש משאבים מוגבלים, וכאשר ניתנת עדיפות לאזור זה היא ממלא על חשבון אזורים אחרים.

בתחום מערכת החינוך, יש לפתח את החינוך העל-תיכוני במרכז הגליל, ייתכן ליד צפת, שתכלול אוניברסיטה ומערכת מכללות בגליל כולו. אלה יהיו מיועדות לבני האזור המתגברים, המחפשים דרך להשלים את לימודיהם הגבוהים, וכן לאחרים שרצו לבוא וללמוד באזור זה, אלה מקרב הצעירים הנודדים לחיפה, לירושלים, לתל-אביב ולכאר-שבע

לגליל ולנגב. זה כמובן מחקש גם להשקפת עולמי. אני נמנה על קבוצת חברי הכנסת שיש לה מידה גדושה של סקפטיות, אם לא למעלה מזה, לגבי אפשרות הישגותנו ברוב שטחי יהודה והשומרון. אין לנו ספק באשר לזכותנו ההיסטורית על השטחים האלה, אבל אנו ריאליסטים ואנו רוצים לפתור בדרכי שלום את בעיית יחסינו עם המדינות השכנות, עם הפלשתינאים וגם עם ערביי ישראל.

אבל גם אם המגמה להמשיך בהתיישבות ביהודה והשומרון תישאר בתוקפה — מגמה שאני מתנגד לה בכל חוקי — חייבים להזרים כוח אדם רב לגליל ולנגב. הדין היום הוא על הגליל. רצוי לעשות זאת לא על-ידי פיזור של קבוצות קטנות אלא על-ידי עיבוי יישובים — אפילו פחות יישובים אבל הקבוצות התיינה גדולות — כדי לעניק לתושביהם תחושה חברתית כזאת שהם ירצו להישאר שם. אם לא כן, אנו שוב מצטרפים לאותה תרבות של מתגוררים ואינם גרים.

לכן, אם ארצה להיות ציורי בדברי ואפילו להפריז קצת לשם כך, אומר, כי אילו היתה לי היום אפשרות ליישב אפילו חמשת אלפים יהודים ביישובי הגליל, הייתי שוקל את האפשרות ליישב את כולם או לפחות שלושת אלפים מתוכם בשלומי, כדי לחולל שינוי דרמטי בכיוון התפתחותה.

דן תיכון (הליכוד):

שלומי היא פתרון של נהרייה.

שבח וייס (המערך):

בסדר, שתהיה פתרון גדול של נהרייה. מצד, אם היו באים 100 אלף עולים, הייתי מוכן להפוך את נהרייה לפתרון של שלומי באמצעותם. אם זוהי הבעיה, אם הסטטוס של הפרכיות חשוב כאן.

הערה שנייה: מצוקת היישובים בחלק מהגליל אינה נובעת מסיבות כלכליות דווקא, אלא מסיבות הקשורות לצביליזציה עירונית: השכלה גבוהה, רמת בתי-הספר, תעשייה מתחכמת; בתי-החולים משוכללים וכיוצא בהם.

חבר הכנסת גד יעקבי דיבר על החשיבות הגדולה של כינון אוניברסיטה בגליל. אני רוצה לדמיין לעצמי בפקציה רטרופקטיבית: אילו לפני 25 שנים או לפני 27 שנים היתה נופלת החלטה להקים את אוניברסיטת בראייל בצפת, איזה פנים היו היום לצפת, איזה פנים קורנות היו היום לגליל. האם יש עיר מתאימה מצפת לאוניברסיטה עם האופי של אוניברסיטת בראייל? הרי היתה לנו היום עיר כאוקספורד או כקיימברידג', צפת האקדמית בגליל שהיתה מקרינה על הגליל כולו. כל מערכת החינוך בגליל היתה משתנה. אלפי סטודנטים, מאות חוקרים, תלמידי מ.א. היו מתפרסים על פני הגליל כמורים על-ימנת ההתקיים, ורמת החינוך בגליל כולו היתה משתנה. היו קמים מבנים למחקר מתחכמים ומפעלים תערי מדע. אולם, את הטעות הזאת אי-אפשר לתקן. לי ברור לחלוטין שאם תתוכנן אוניברסיטה נוספת במדינת ישראל, אוניברסיטה גדולה, היא צריכה להיות בצפת.

אני רוצה להדגים כאן מודל חיובי של סוג התיישבות היכול לתרום להתיישבות האוכלוסייה בגליל ולהרחבתה. דבר זה מתרחש בכפר תבור. שם מושם דגש חזק מאוד על נועם החיים. במתכוון איני משתמש במונח "איכות חיים", כי הוא נדוש ומעורר אצלי אסוציאציות פוליטיות ואחרות. לא דווקא מן הזרם שאני נמנה עליו. לכן אני אומר "נועם חיים". ניתן למצוא שם מחקני ספורט מדרגיים, השתלמויות, מרכז קהילתי לתפארת, שירותים נוחים מאוד. מבין שם זה אורח חיים, שאם נטפח אותו בגליל, יניצב את האוכלוסייה וגם נגביר אותה.

מסוימת בכל הנוגע לשירותים הכלכליים, החברתיים והתרבותיים שלהם ולא חיו ברגש של ברדיחה.

וזאת ועוד, המרחק מן העיר הגדולה לא הפריע להם גם כן. נהפוך הוא, באותה תקופה האידאולוגיה האנטי-עירונית של תנועת העבודה בלטה מאוד. זו היתה האידאולוגיה הבורוכוביסקית עם מוטיבים של אי"ר גורדון, ולהיות רחוק מן העיר היה אתגר לאומי, כי העיר סימלה את מבנה הפירמידה ההפוכה שאפיין את החברה היהודית, והרי היה צורך להתרחק ממנה ומסגנון חייה.

יותר מכך, לא היתה כמעט משפחה בעיר שלא היתה קשורה לאותם יישובים באמצעות אחד מבניה; שלא היו לה ילדים בתנועות נוער, אשר פסגת מימושן היתה הגשמה בקיבוצים. לכן, העיר התרחקה על הסטטוס של הקיבוצים ושל המושבים בגליל ובאזורים אחרים של הארץ.

העניין הזה השתנה מן הקצה אל הקצה אחרי הקמת המדינה, כאשר הגיעו עולים רבים מארצות תבל שונות, ביניהם אנשי שארית הפליטה, ורובם התיישבו בערים הקיימות. ואן, הקמת ערים גם בגליל ובנגב הפכה למשימה לאומית ממדרגה ראשונה. אבל האידאולוגיה שיישוב קטן הוא יישוב טוב עדיין פעלה. זו היתה המשכיות מסוימת של האידאולוגיה מתקופת היישוב, ולפי הערכתי היתה כאן טעות, טעות שכתום לב. הטעות נבעה מהדבקת המופרות באידאולוגיה הקודמת שהצליחה מאוד בקיבוצים ובמושבים ובמידה מסוימת גם במושבות קטנות. אבל במושבות היו קשיים שנבעו מקטנון, שכן קשה מאוד לכוון ציביליזציה עירונית בעיר קטנה מאוד.

כדאי לבחון את הסיבות להגירה הפנימית האדירה ביישובים העירוניים הקטנים, דוגמת קרית-שמונה. מאז ייסודה חיו בתוכה, בתקופות אלה או אלה, 93000 נפש, ואילו היום אוכלוסייתה מונה כ-15000 אלף נפש. כמובן, אני יכול להביא דוגמאות נוספות מחצור הגלילית, ממעלות עד לפני ארבע-חמש שנים, משלומי וממקומות אחרים ברחבי הגליל.

לו יכולנו להבחין היום מחדש את פיזור האוכלוסייה בישראל, אין לי ספק שהיה טעם לכוון פחות ערי-עולים וערי-פיתוח, אבל גדולות יותר. הדוגמה המובהקת להצלחתה של עיר עולים או עיר פיתוח גדולה יותר היא הרוממה של באר-שבע.

אבל, אין בדינו לשנות עכשיו לחלוטין את מה שנעשה כבר ועלינו לעשות מאמץ עליון לשפר את הקיים ולא לשנות בעתיד.

כחנתי במחקרי השרה שערכתי, בשלוש הערים שהוזכרו, מהי ההרגשה של התושבים, גם של אלה שהביעו שביעות-רצון מהתפתחות היישוב. יש לכך ביטויים הולכים ומתרחבים, כי היישובים מתפתחים, הקמה בהם מערכת חינוך מודרנית וענפה, גיוס מורים, פה ושם גם נפרשה רשת של מכללות, וצפת היא הבולטת שבהן. בגייסה את הרצון הטוב של אוניברסיטת בראייל לעניין זה, ויש עוד דוגמאות אחרות. אבל, רוב ההורים אשר נשאלו על-ידי במדגם מוקדם, אם היו רוצים שילדיהם ימשיכו לחיות ביישובים אלה, ענו בשלילה. אומנם בהיסוס או בהסתייגות. זה ביטוי חריף מאוד למה שטומן בחובו העמיד אם לא יעשו השינויים הדרושים, שתכר הכנסת גד יעקבי עמד על חלקם.

ברצוני לרמוז על שניים שלושה כיוונים, האחד היאורטי בשלב זה: אם אכן נתבשר על עלייה חדשה או על עלייה גוברת לישראל — אם אנו מייחלים לה, ועבר הקונגרס הציוני ניתן לומר שעוד נרבה לדבר בה — יש טעם להזרים את עיקר

דן חיבון (הליכוד):

אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה, ראשית, אני רוצה להודות לכמה מחברי הבית הזה המטפלים בפיתוח הגליל ומכניהם שם כראש ערים ועושים במלאכת הפיתוח מזה שנים רבות. כעצם, אחת מוצא אותם בכל סיעות הבית. מכל מקום לגליל יש ייצוג ניכר למדי בבית הזה, וזה חשוב.

כששמעתי את דברי חבר הכנסת יעקבי חשבתי לתומי כי הגליל סובל מחוסר פיתוח כשנים האחרונות. להערכתי, לא זה המצב. מי שעובר כיום בגליל ודואה את תנופת הפיתוח, את האורות כלילות, את מערכת הכבישים המוקמת, את המפעלים שהוקמו בעבר ומוקמים כיום אינו יכול לומר שהגליל סובל היום מסטגנציה או מתת-פיתוח.

אני גם שמעתי את דברי חבר הכנסת שבת וייס, אשר החזיר אותנו כ-15 שנים לאחור. כאשר טען שצריך היה להקים פחות ערי פיתוח בגליל. אולם, כבר ב-1970 החלטנו שצמצום מספר הערים בגליל איננו מעשי וכי קל יותר לחזק את שלומי מאשר לחסל אותה; קל יותר להפוך אותה לפרבר מפותח של נהריה מלהעביר את תושביה אל תוך נהריה.

מכל מקום, כבר ב-1972 סיווגנו את הגליל לשתי קבוצות: הגליל המפותח שבו מצויים כרמיאל, נצרת-עלית, מגדל העמק ועפולה בקבוצה האחת והגליל הטעון אימון ופיתוח — שלומי, צפת, חצור הגלילית, קריית-שמונה ומעלות בקבוצה השנייה. בשתי הקבוצות הללו חל פיתוח מואץ כמרוצת העשור האחרון. אבל מה שקורה הוא שהפער בין הקבוצה המפותחת לבין הקבוצה המפותחת פחות הולך ומתרחב. מאחר ששתי הקבוצות מתפתחות וכל זאת הולך הפער וגדל, ומאחר שאנו מצויים בתקופה שבה יש מחסור והמשאבים הם מוגבלים, מה שיש לעשות הוא לעודד את היישובים טעוני הפיתוח. במקום להמשיך ולהשקיע את המעט שמצוי בכל ערי הפיתוח יש להתרכז בשנה הקרובה או בשנתיים הקרובות בערים מעטות, אבל באותן ערים הטעונות טיפוח ופיתוח מזורזים. הכוונה היא לשלומי, לצפת, לחצור הגלילית, לקריית-שמונה ולמעלות.

הייתי רוצה לעמוד על נושא נוסף בהקשר זה והוא, התיאום הבין-משרדי. להערכתי, מה שדרוש לגליל הוא חידוש התיאום הבין-משרדי, הנוגע למשרד החינוך והתרבות. שהוא אולי המשרד החשוב ביותר, למשרד התעשייה המסחר והתחבורה ולמשרד הבינוי, אי-אפשר שכל משרד יפעל בנפרד בכל אחת מן הערים בלי תיאום. כך יוצא שבעיר האחת מפתחים את התעשייה, בעיר השנייה יש מאות דירות דיוקת ובעיר השלישית מקימים בית-ספר מודרני ומפותח. יש צורך להקים ועדה מיוחדת לפיתוח ערי הפיתוח ולתאם את פעולות המשרדים השונים.

כשאני מדבר על עידוד הקבוצה הפחות מתקדמת אני מציע גם להגדיל את התמריץ — את המענק הניתן לתעשייה בערי הגליל — ב-5%, במוחזר לשלומי. לחצור הגלילית לקריית-שמונה ולצפת.

עוד מרכיב שיש להמשיך בפיתוחו הוא רשת הכבישים. המרחקים בארץ מתגמדים כיום. מערכת כבישים מודרנית, שנסללת היום בגליל, מאפשרת לגמא את המרחקים מן הערים הראשיות בעשרות דקות בודדות. וזה אולי תנאי חשוב להמשך הפיתוח.

מרכיב נוסף שיש לשלב בכל עיר, במספרים גדולים, הוא תוכנית "בנה ביתך". אם רוצים לשפר את מצב האוכלוסייה יכולים לעשות זאת באמצעות הגברת התנופה בתוכנית "בנה ביתך". דירות במסגרת "בנה ביתך" מאכלסות משפחות טובות

לא הייתי מעלה על דעתי אפילו סידורים כאלה: כאשר אנחנו מתכננים מיסוד על כלי רכב, מדרע לא יהיה אינדיקטור נוסף והוא מקום המגורים. למרות הסכנה או האפשרות שאדם יתחיל פה ושם את מקום מגוריו? אינני חושב שלשם הנחה זו הוא יעשה את הדבר הזה. מדרע לא נביא בחשבון את העובדה שבגליל אדם משתמש ברכבו על מנת לשמור על קשר עם מרכז מטרופוליטני רחוק יותר? הוא ראוי להנחה של ממש במיסוי על דרכו, משום שהוא נמצא רחוק מהמרכז המטרופוליטני, וכדי לקבל את השירותים שהוא מספק עליו לנסוע רחוק יותר. ואפשר לחשוב, כמובן, על סידורים נוספים.

הערה שלישית ואחרונה אני מפנה מעל כמה הכנסת להסתדרות הכללית. להסתדרות הכללית יש חלק חשוב מאוד בפיתוח הגליל. מי שילמד את תולדותיה של נצרת-עלית ימצא שבהקמתה, בפיתוחה, כשגשוגה יש חלק נכבד להסתדרות הכללית ולחברת העובדים. מי שעוקב אחר מה שמרחש כיום במעלות מוצא אותה וסימנים דומים. הייתי שמח מאוד לו תנועתי, בהסכמת כל חברי ההסתדרות ובהסכמת כל נציגיה של חברי ההסתדרות, גם נציגים של הליכוד, היתה רותמת את עיקר האנרגיה הכלכלית שלה — זה אמור בעיקר לגבי חברת העובדים — לפיתוח ערי פיתוח וערי עולים, עם דגש חזק על הגליל ועל הנגב, כמעט באופן בלעדי. תולדות ההסתדרות כרוכות דרך קבע באחריות לא רק למעמד אלא גם לעם, ואם המעשה הזה יעשה ביתר שאת, זה יתאים לחלוטין להיסטוריה של ההסתדרות ולמטרות היסוד שלה.

יותר מכך — וכךן אסיים — עם תכנון ההעברה של רוב המפעלים, שאפשר לפתח בתנאים הכלכליים הקיימים כיום, הייתי מתכנן במקביל שיוזר כוח אנושי, כוח אדם מקומי בהנהגת אותם מפעלים. תכנון של מפעל, הקמתו, הם תהליך של שלוש שנים של ארבע שנים או לעתים של חמש שנים. בפרק זמן זה יש באותה עיר, באותה עיר — אם זה בצפת ואם זה בקריית-שמונה, בחצור, בבית-שאן, בעפולה, בשלומי וכמעלות — כוח אדם מקומי שצריך לתכנן את עתידו. יש ללכת אל האוניברסיטאות ואל הטכניון ולכרז מי מאנשי המקום לומד שם, לנסות להעניק לו מלגה כדי שבמפעל כזה רוב עמדות הניהול, רוב התפקידים הטכנולוגיים והתפקידים האחרים ייפלו במכוון לידי תושבי המקום ולידי הדור הצעיר הגדל שם. הרי בעיה רצינית מאוד ביישובים כאלה היא של פיתוח אליטות מקומיות או של הענקת אפשרויות לאליטות מקומיות טכנולוגיות ואחרות. זה יהיה מעשה חלוצי וחשוב שאין כמוהו, המתקשר לאינטגרציה הרב-עדתית במדינת ישראל.

אגב, לי גם אין ספק שכך ירווח גם לתושבי הגליל הערבים. שאין לנו דבר נגדם ואנחנו רואים בהם אזרחי ישראל, השותפים למפעל של בניית כלכלתה של מדינת ישראל, של בניית חקלאותה ושל בניית מדינת ישראל עצמה.

היו"ר מ' כהן-אביב:

תודה לחבר הכנסת שבת וייס.

חברי הכנסת, לרוב חברי הכנסת הרשומים לנאום הוקצבו 8 דקות עליידי סיעותיהם. לכן, אני מבקש מחברי הכנסת להצטמצם בגבולות הזמן שהוקצב להם. לא ייתכן שבמקום 8 דקות ידברו כמשך 15 דקות. לא רציתי להפסיק את הנאום הקודם, כי חשבתי שאולי בכל זאת יסיים מייד את דבריו; גם הערת לו על כך כמה פעמים. אני מבקש מהדוברים שיצטמצמו במסגרת 8 הדקות.

רשות הדיבור לחבר הכנסת דן חיבון, ואחריו — לחבר הכנסת אליעזר אבטיבי.

שעבר על תושבי הגליל לפני מלחמת "שלוש הגליל" מסירותם של התושבים, רצונם להשתקע בו, הרצון להנחיל את מורשת ישיבתם לבניהם — כפי שעוד אזכיר זאת בתחום בני המושבים — הוא כהחלט למופת ועל כך יבורכו.

הגליל — כבר אמרו קודמי — מקסים ביופיו. זה אזור טוב מכל הבחינות, מצבו האקולוגי עדיין שפיר וטרם פגעו בו. מגורים באזור זה הם דבר חיוני מכל הבחינות, לא רק חיוני, אם אפשר עדיין לדבר על כך, יש כאן ציונות, מה שמתחייב מכך הוא בניית תשתית על כל המשתמע מכך. אני סבור שפיתוח תשתית בגליל ובאזורים שמסביבו, בראש ובראשונה כבישים בין-עירוניים, כבישים כפריים, חשמל ומים, הוא חיוני, אומנם, אנו עדים בשנים האחרונות למספר כבישים בגליל שהקלו על התושבים במידה רבה וצמצמו את המרחק בין ערים לכפרים, אבל עדיין יש לעשות רבות בתחום זה.

התשתית בגליל איננה אמורה רק בסלילת כבישים ופיתוח חשמל ומים, אף כי בלעדיהם לא ניתן לעשות דבר. בעיקר, יש לשים את הדגש על תחום התעסוקה, התעשייה, ההתיישבות והחקלאות. דומני שטוב נעשה אם נתרגם את המלצות העבר לשפת המעשה. יש צורך שהממשלה תפנה משאבים לגליל מעבר לתקציב הרגיל שהוא כבחינת מתן שירותים רגילים לכל תושבי המדינה. לא נעשה דבר אם לא נקציב הקצבות מיוחדות מעבר לתקציב הרגיל. אם אנו חפצים שאוכלוסיית הגליל והנגב תגדל ובאזור החוף לא תהיה צפיפות רבה כל כך, מחובתנו לשנות את סדרי העדיפות ואף ליצור שינוי מהותי במבנה הארגוני, הממלכתי והמוסדי.

לדעתי, שיטת הניהול הנוכחית היא באמצעות המרכזים. אין כמעט נושא, גדול או קטן שמוכרע באמצעות הציונות המקובלים, המקומיים, אם כי הוא עובר דרכם. אבל, ההחלטה מסורה בידי המרכז, שכן אין עדיין מודעות לכיור הסמכויות. כל עוד אנו עובדים בשיטה של ריכוז סמכויות באזורים כמו תל-אביב וחפה, יישארו האזורים הקטנים נידחים ובהכרח יידחקו לשוליים.

לכן, הצעתי הראשונה היא ביזור סמכויות ולא ריכוזן. מה שבלעז נקרא דצנטרליזציה וצנטרליזציה. דומני שאם נרע לבזר את הסמכויות וניתן משמעות מיוחדת לעניין זה על-ידי מתן כוח וסמכות לאנשים המקומיים, נגיע לכך שכל קומה הנבנית היום באזור החוף תיכנה באזורים המרוחקים. צעד זה יביא לחיסכון רב של הנסיעות האין סופיות למרכזי האוכלוסין. לתעם קרובות אלה הן נסיעות סרק, כי אנו משופעים לצעיר בסתבת ובכיוורוקרטיה מיוחדת מעייפות ומרגיזות.

בשעתו הקימו את קריית-הממשלה בנצרת כדי שהיא תרכז את כל בעיות הגליל. לאט לאט חורנו למצב שבו מרבית הנושאים שוב אינם מוכרעים באזור. על כל עסקן ועל כל פקיד ועל מרבית המתיישבים לנסוע למרכזי האוכלוסין בתל-אביב ובירושלים. שאם לא כן אי-אפשר לסיים דבר. יש להביא את כל הדברים האלה בחשבון כדי שהשיטה הזאת תשתנה.

באשר לתעשייה — ברצוני לומר את שבחו של הנשיא לשעבר, פרופסור קציר. הוא והוועדה שלו הכינו תכנית יוצאת מן הכלל להקמת עיר תעשייה בגליל. לדעתי, על-ידי הקמת עיר כזאת, ניתן לרכז את כל הכוחות ואת כל המוחות היהודיים הלאומיים והבין-לאומיים, כדי לבנות תעשייה גדולה ומפותחת שתקלוט עובדים בעלי מקצועות חפשיים מחד גיסא ומדענים מהאחר ומחנך לארץ מאידך גיסא. אין ספק שזה יכול להיות אחד מאתגרי העשור הזה. ככל שנקדים וניתן לכך עדיפות כך נקדם את הפיתוח בגליל.

התחום השני הוא ההתיישבות. לית מאן דפליג,

יותר, זו אוכלוסייה טובה יותר עם רמת-חיים ואיכות חיים טובות יותר.

רפאל סויסה (המערק):
מה נקרא "משפחות טובות"?

דן תיכון (הליכוד):

לגבי התעשייה — רבות דובר פה על חבל מדע שיוקמו בו תעשיות עתירות מדע. אני מציע לדבר על חבל, שוב, אם רוצים להביא תעשיות עתירות מדע לגליל יש להתרכז בשניים או בשלושה מוקדים ולא לדבר על חבל, פיזור בכל אחת מהערים ייתן תוצאות השואפות לאפס. למשל, יש לבחור בצפת ולרכז בה את פיתוח התעשיות עתירות המדע. כשמדברים על הפניית תעשיות עתירות מדע לגליל יש גם לזכור שאח מרכז הארץ צריך לסגור בפניהן, כי ההפרשיות הקיימת במענקים ובתמריצים איננה מצדיקה בשלב זה את הפנייתן לצפת. הרי על שיחות הטלפון מצפת לתל-אביב ולירושלים יבזבו היום בשנה אחת סכום העולה על המענק שיקבל.

דובר כאן על הפניית תעשיות. רצוי שנזכור כי בעצם התעשייה האזורית, התעשייה הצבאית ואני מרשה לעצמי לומר שגם חברת העובדים בשנים האחרונות לא פנו לגליל. נהיה כנים עם עצמנו. קל יותר להקים תעשייה בתל-אביב, בחיפה או בין גדרה לחדרה, וכך יוצא שבעצם התעשיות החזקות פחות מוקמות בערי הפיתוח, כאשר התעשיות המבוססות נשארות במרכז הארץ.

זה מצב לא טוב. זה מצב שבו ערי הפיתוח בגליל נשענות על מפעלים חלשים יחסית. המצב הזה צריך להשתנות ובמהרה על-ידי קבלת החלטה ממלכתית שלפיה יוקמו מפעלים חדשים של "התעשייה האזורית", של התעשייה הצבאית ושל חברת העובדים אך ורק בערי הפיתוח טעונות הטיפול. תודה רבה.

היו"ר מ' כהן-אביב:

תודה לחבר הכנסת דן תיכון, ותודה על כך שעמד בזמן שהוקצב לו. רשות הדיבור לחבר הכנסת אליעזר אבטבי, ואחריו — לחבר הכנסת יגאל כהן.

אליעזר אבטבי (חזית דתית לאומית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, תחילה ברצוני לברך את חבר הכנסת גר יעקבי שהוראיל להביא נושא חשוב זה לדיון במליאת הכנסת. אני סבור שכיושב-ראש ועדת הכלכלה הוא גם קיים מספר פגישות עם הגורמים השונים באיכלוס הגליל ועל כך יבוא על הברכה.

למעשה התקיימו דיונים רבים בבית הזה על אכלוסו של הגליל ועל תיעושו. זה היה — וזה גם כיום — מהחשובים שבנושאים שעל סדר יומנו. לדעתי, לא נחדש, דבר מעבר למסקנות שהונחו בעבר על שולחנה של הכנסת. אולי נוכל לחדש בסיוע ובעזרה — לשים את האצבע על הדופק — ולקבוע כתובת לבעיות אשר הגליל נתקל בהן. כך שיהיה אפשר להפנות אליה את הוועדות כדי ליצור התעניינות וליישם את ההמלצות.

בעבר היה בגליל מתאם. מאוחר יותר הוטלה המשימה על סגן שר. החיסרון של כל המתאמים למיניהם היה, שלא היתה להם כל סמכות להביא לביצוע את הרעיונות, את היוזמות, את המחשבות שהגו וחשבו שאינם בגדר חזון. אלא שהם ניתנים לביצוע הלכה למעשה.

ברצוני לציין לשבח את תושבי הגליל, אלה הגרים בערים, בעיירות, בקיבוצים ובמושבים על תרומתם הרבה לפיתוח הגליל אף בעצם ישיבתם בו. במיוחד יבורכו אלה שישבו שם בתקופות הקשות. אל לנו לשכוח אף לרגע את הסבל הרב

האחרונות הוקמו למעלה מ־40 מצפים, מצפורים ויישובים עם אוכלוסייה קטנה, קטנה יחסית, אבל אין ספק שמבחינת היעדר הלאומי של שמירת הגליל ואדמותיו ושל ייחורו, זה היה צעד חשוב ממדרגה ראשונה והכרחי. אי־אפשר גם להתעלם מכך שבשנים האחרונות נסללה בגליל רשת כבישים, שיש כמותה — נדמה לי — באזורים מעטים בלבד בארץ. נבנתה גם חשמית קשר ונעשית כניה מסיבית מאוד כאזורי הפיתוח.

אבל, כל זה בהחלט אינו צריך להניח את הדעת ואל לנו לומר שאנחנו עשוינו בגליל מה שיש לעשות או מה שניתן לעשות. למה אני מתכוון? — נכון הדבר שיש עדיין בגליל כ־4,000 יחידות דיור ריקות והבנייה אינה מגבילה בדרך כלשהי את תוספת האוכלוסייה לגליל, אבל נכון גם שבחוק עידוד השקעות הון לא נתנו תשובה מספקת ליוזמים ולמפעלים פרטיים או לאומיים או הסתדרותיים שיוכלו להבטיח תעסוקה ברמה מתאימה לאלה שירצו ורוצים ללכת לגליל, ולא סוד הוא שכמעט בלא יוצא מן הכלל כל תעסוקה שנמצאת בגליל — אם היא כבר נמצאת — היא ברמת הכנסה נמוכה יותר מזו באזורים שבמרכז הארץ. כפי הנראה לא נתנו את דעתנו על כך כי הצורך בזה שקבענו כי יזם יקבל עידוד חריפתי בלבד להקמת המפעל, ולא היו דאגה מתמדת וראייה נכונה של הקורה בגליל כאשר המפעל מרוחק מהגמל, או יש מרחק לחומרי הגלם, יש מרחק למוצרי היצוא, יש הוצאות ייצור עצומות שאינן יכולות להתחרות עם ההוצאות במרכז הארץ.

אבל, מעבר לכל הדברים האלה אני רוצה לומר למי שבאמת מתכוון להביא לאיכלוס המואץ של הגליל, שאני חושב שלגליל, — ואנחנו מדברים על זה שנים רבות — לא תהיה תשובה נאותה אם לא נעשה צעד בלתי שגרתי. למה אני מתכוון? — כבר בכנסת הקודמת הבאתי הצעה להקמת רשות עצמאית לפיתוח הגליל, הכוונה שלי היתה לכך, שכל משרד ממשלתי שיש לו נציג בגליל יהיה כפוף לרשות. הרשות תקבל את תקציבה בדומה לכל זרועות הביצוע של משרדי הממשלה בגליל, אבל, היא תופעל כרשות עצמאית אחת. כאשר יש לנו אלוף פיקוד, כפופים לו חיל־הקשר וחיל־התותחנים וחיל־השריון, כל חיל עומד בפני עצמו — זה כמו משרד ממשלתי עצמאי — אבל איש חיל־הקשר מופעל על־ידי אלוף הפיקוד, והיחידות עצמאות לאלוף הפיקוד מופעלות על־ידי מפקד אחד חרוץ אחת. לדעתי, כך יש לעשות בגליל, כי גם בגליל ובקיעק בגליל יד אחת איננה יודעת מה היא השנייה עושה. אם יש בתיים, אין תעסוקה; אם יש תעסוקה, אין כביש גישה; אם יש כביש גישה, אין טלפון.

אני רוצה לגלות לבית כי בקדנציה הקודמת, ועוד לפני, כאשר חיים ברלך היה שר המסחר והתעשייה הממונה על הנושא, הוא אמר לי: "הרעיון הוא טוב אבל שום משרד ממשלתי לא ירצה לוותר על חלקת אלוהים הקטנה". בכנסת הזאת, כאשר העליתי את ההצעה לקיים דיון על הקמת רשות לפיתוח הגליל היא אושרה פה־אחד בהצבעה שנכחו בה רוב חברי הבית, מערך ולכיכור, כהצעה שמחייבת דיון. לשמחתי, כאשר הבאתי את ההצעה ופרטתי אותה זכיתי לכך שכל הבית הצביע בעדה. אני לא העליתי את זה, מפני שלצער נדמה לי כי גם בכנסת הנוכחית משרדי הממשלה הנוגעים בדבר לא יאותו לוותר בכיכול על האחזיות הישירה שלהם. על קביעת התקציב על ידם ועל השליטה הישירה שלהם על האיש — איש משרד השיכון, איש משרד התחבורה או איש משרד המסחר והתעשייה. במקום זאת יהיה עליהם להיות מופעלים רק על־ידי השר או על־ידי המשרד המרכזי בירושלים או בתל־אביב. נדמה לי שאם לא יתול שינוי מהפכני בנושא הזה ולא תהיה גישה פתוחה — ואינני מציע ממשלה בתוך ממשלה — אותם קריטריונים שיהיו לגבי אזורי פיתוח — ואני ממליץ לתת

שההחלטות הקיבוציות והמושבות בגליל מילאה את הציפיות. מאז ההגירה כמגזר זה לא רק שאינו שלילי, אלא הוא חיובי. הבנים רוצים להישאר ליד הוריהם וזהו ברכה. לצערי, לא ידענו להביא זאת לידי מימוש מספיק, וזהו ברכה שלא ידענו לנצל אותה נכון. לדעתי, יש צורך לשנות כיוון בעניין זה ולהתאים את מבנה המושב לדרישות החושבים בלי לקעקע את הצד הקואופרטיבי שבו.

אריה נחמקין (המערך):

איך עושים את זה? זה כמו לשמור על כשרות עם בשר וחלב יחד.

אליעזר אבטבי (חזית דתית לאומית):

מושב של 60 משפחות יכול למנות 120 משפחות, ומושב של 80 משפחות יכול למנות 160 משפחות. אין בכך כל רע. אם הבנים רוצים להישאר כנגב או בגליל, מדוע לדחוף אותם בשתי הידיות החוצה?

אריה נחמקין (המערך):

אבל אי־אפשר לשמור על המבנה.

אליעזר אבטבי (חזית דתית לאומית):

אפשר לשמור על המבנה. את המבנה צריך להתאים לתושבים ולא את התושבים למבנה. זוהי הטעות שלנו.

אריה נחמקין (המערך):

אל תחיה באשליה.

אליעזר אבטבי (חזית דתית לאומית):

אז בראו נשנה את גישתנו ונקלוט את הבנים באזורים אלה.

אריה נחמקין (המערך):

בבקשה.

אליעזר אבטבי (חזית דתית לאומית):

לדעתי, אין פסול בכך. זו עובדה שהמצפים תרמו תרומה חשובה מאוד. אם כן, יש צורך להמשיך בהקמת 10 עד 15 מצפים מדי שנה בשנה.

לסיכום, המצב הרמוגרפי בגליל, אדוני השר, מדאיג מאוד. בתחילה יש לעודד את אלה שנמצאים שם ורוצים להישאר שם. יש להעביר את מוקדי הפעילות הממשלית, החברתית והתרבותית לאזור עצמו. יש לאפשר לבני המושבים כנגב ובגליל להישאר שם. לצערי, כתנאים של היום אנחנו מעודדים יציאתם בחוסר ברירה. יש לתת עדיפות מיוחדת לאנשי חינוך כדי שלא תימשך תחלופת המורים מדי שנה וההורים הרוצים לתת חינוך נאות לבניהם יאלצו לעזוב את האזור.

על הממשלה לברוק באופן יסודי את צורת הטיפול ואת הקצאת המשאבים מעבר לתקציב הרגיל כדי להרחיב ולעבות את היישובים הקיימים ולהקים יישובים נוספים, לפחות עשרה יישובים במסגרת מצפים בגליל.

היו"ר מ' כהן־אביב:

תודה לחבר הכנסת אבטבי. רשות הדיבור לחבר הכנסת יגאל כהן, ואחריו — לחבר הכנסת מתחמד ותד.

יגאל כהן (הליכוד):

אדוני הושב־ראש, חברי הכנסת, נדמה לי שכל חלקי הבית מאוחדים בדעה שיש לראות בגליל יעד מרכזי לאומי ממדרגה ראשונה. אבל אסור לנו ויהיה זה משגה להעמיד את הגליל ואת פיתוחו כאילו הם באים על חשבון אזורים אחרים. אי־אפשר להתעלם גם ממה שנעשה בגליל בשנים האחרונות. תשע שנים לא הוקם בגליל אף יישוב אחד. בחמש השנים

שבת ימים (המערך):

גם החלוקה של ימין ושמאל איננה מסתדרת.

מחמד ותד (המערך):

החלוקה של ימין ושמאל היא לצורך הבהרה ולא לצורך קביעת תוכן.

במקום שהפיתוח וההעדרה יביאו ברכה לאוכלוסייה כולה, זה מעורר קנאה ומרידות. זה דווקא מסוכן למדינת ישראל. מה שמסוכן למדינת ישראל זו לא החלוקה הדמוגרפית; המסוכן למדינת ישראל זה ניקור עניים של חלק משמעותי למדי בקרב האוכלוסייה עליידי מתן הטבות והעדפות לחלק אחר של האוכלוסייה. זוהי הסכנה. אם נתמזו בקו הזה של מדיניות הפיתוח, אכן תהיה סכנה, בלי קשר לפרופורציות של מספרי האוכלוסייה לפי התפלגות ערות ולאוניות.

כאשר אנו תובעים לפתח את הגליל אנו קודם כול משמיעים את הסכמה של "פיתוח תוך שוויון" לכל אוכלוסיית הגליל, לטובת המדינה כולה. אם נוכל להגיע לקו מנחה במדיניות הזאת, דומני שנוכל לשרת טוב הרבה יותר את המדינה ואת האוכלוסייה כולה.

ודבר נוסף: אין זה סוד שההתחליות המוקדמות בגדה המערבית באות על-חשבון פיתוח הגליל. אנו יודעים שחלק גדול מהתוכניות שהיו מיועדות להתיישבות בגליל וחלק מהאמצעים שהיו מיועדים לגליל, הופנו להתחליות שמקימה הממשלה הזו בגדה המערבית, כשהמטרות שלה הן מפלגתיות ופוליטיות. הגיע הזמן שנקרא לילד בשמו. כיום, הגליל סובל במידה גדולה מאוד גם מהמדיניות הזו.

מה שדרוש היום הוא התוויית תוכנית שתבטיח שני דברים: ראשית, שוויון לכל האוכלוסייה בגליל המערבית ובגליל המזרחי; שנית, שאזורים אחרים בארץ מעבר לקו הירוק לא יועדפו על-פני אזורים שטרם פותחו בתוך המדינה עד כדי כך שהם היום בסכנה של התמוטטות חלקית. על כך יש לתת את הדעת.

היור"ר מ' כהן-אביב:

תודה לחבר הכנסת מחמד ותד.

רשות הדיבור לחבר הכנסת טובי, ואחריו — לחבר הכנסת כהן-אורגד.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, התיבה לפיתוח ולקידום כלכלי וחברתי של כל אזור מאזורי הארץ והקידום של רווחת תושביו, היא תביעה לא רק לגיטימית אלא חיונית. אנו בהחלט כעז פיתוח כל אזור לטובת כל תושביו, והגליל הינו אחד האזורים הנועקים לפיתוח. אך האמת המרה המזדקרת כאשר מדברים על פיתוח הגליל או על אכלוסו, אם זו הממשלה הנוכחית ותומכיה ואם אלה הממשלות הקודמות ותומכיהן, היא המדיניות של ייחוד הגליל, כאשר המשמעות היא נישול האוכלוסייה הערבית.

גם מכל הנושא שמעלה חבר הכנסת גדי יעקבי מזדקרת המגמה הגזענית, האנטי-דמוקרטית, התובעת את ייחוד הגליל והרואה כעצם נוכחותה של האוכלוסייה הערבית, היישובת על קרקע מולדתה, אפילו כאזרחים שלווים של מדינת-ישראל, סכנה, מציאות ועובדה שיש לשנותן.

מדברים על פיתוח הגליל ומתכוונים לייחוד הגליל, להפקעת אדמות ולנישול האוכלוסייה הערבית מאדמתה, להפיכת הפלחים הערבים לפועלים שחורים שעובדים בול-הזול אפילו על האדמה שנגזלה מהם.

העדרה לאזורי פיתוח — יתולו בגליל. ולגבי הביצוע, אם יחליטו שיש ללכת לכרמיאל ולבנות בה בתים, או שם גם יהיה הטלפון, הכביש ושם יוקם המפעל גם כן. כל זרועות השלטון יתמקדו באותה מטרה כדי להבטיח שהביצוע יהיה לא רק מתואם אלא ינתן בידי אחת על-ידי תקצוב אחד של כל זרועות הביצוע.

בלי זה אני חרד שנרבה לדבר עוד שנים רבות על עניין זה כעל יעד מרכזי, ועם כל מה שעשינו — ועשינו הרבה, ציינתי את זה — לא ניתן תשובה נאותה לפיתוח מואץ ומעורף של הגליל. אני חושב שאם הכנסת תתאחד בהצעה כזאת, הממשלה הזאת והמשרדים הנוגעים בדבר יצליחו להביא מפנה רציני מאוד בפיתוח של הגליל ובשגשוגו.

היור"ר מ' כהן-אביב:

תודה לחבר הכנסת יגאל כהן. רשות הדיבור לחבר הכנסת מחמד ותד. ואחריו — לחבר הכנסת תופיק טובי.

מחמד ותד (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת. חבר הכנסת גדי יעקבי מציע הצעה טובה, אם כי אינני שלם עם חלק מההנמקה שלה. רצוי היה שתהיה אוכלוסייה גדולה בהרבה בגליל, אבל אינני רואה שנשקפת סכנה כלשהי למדינת-ישראל אם סך כל האוכלוסייה היהודית בגליל איננו עולה על 40% או יותר. האוכלוסייה הערבית, שמהווה את החלק השני של אוכלוסיית הגליל, היא חלק בלתי נפרד ממדינת-ישראל. אלה הם אזרחים של מדינת-ישראל.

אריה נחמקין (המערך):

אתם אין בעיה. הם לא יעברו לחל-אביב, הם יישארו בגליל. הבעיה היא שאנשי תל-אביב אינם רוצים ללכת לגליל.

מחמד ותד (המערך):

אני חושב שזו בעיה של תל-אביב. אין צורך לראות במצב הדמוגרפי סכנה למדינת-ישראל. אפשר בהחלט לדרוש תוספת אוכלוסייה לגליל ותוספת פיתוח לגליל בלי להפחיד את הציבור היהודי. כאשר אומרים לציבור היהודי, שהמצב הדמוגרפי בגליל מהווה סכנה למדינת-ישראל, זה לא יוסיף פיתוח לגליל. אני כמעט בטוח — וחבר הכנסת גדי יעקבי כאיש כלכלה מנוסה ודאי יודע זאת — שעם נימוק כזה אין מוסיפים שום יהודי לגליל. אנו יודעים שאנשים הולכים למקומות שבהם אפשר להתקיים בכבוד, ואף מעבר לזה, שניתן למצוא בהם עבודה ולהבטיח איכות חיים טובה. אינני יודע מדוע הוא נזקק לנימוק הזה, ייתכן משום שזוהי שגרה, זה כבר מקובל, זה הפך למטבע לשון במשך שנים רבות.

לגופו של עניין, אנו עדים לכך שבמשך כל השנים הציבור הערבי לא הובא כמעט בחשבון באופן ישיר כאשר דובר על פיתוח הגליל. פיתוח הגליל, שבמסגרתו הוקמו עשרות מפעלי תעשייה לא הביא מפעלים תעשייתיים לכפרים הערביים פרט לירקא. יתירה מזו, לפעמים עליידי כביש חוצה נוצרת אפליה, כאילו מצדו הימני של הכביש התושבים הם אזרחי מדינת ישראל ואילו מצדו השמאלי של הכביש חיים האנשים כאילו במדינה אחרת. נדמה לי שהדוגמה הטובה ביותר לכך היא נצרת העיר ונצרת-עלית.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
האם אתה חושב שזה באמת במקרה?

מחמד ותד (המערך):

לא אמרתי "במקרה". האם שמעת אותי אומר "במקרה", חבר הכנסת ביטון?

מה היה אומר חבר הכנסת יעקבי אילו קם ראש עיריית נצרת ואומר שהוא מתנגד לכך שהמשכיר המרכזי או עורך-דין יהודי כלשהו יעסקו במסחר או במקצוע בנצרת העיר. גם כלי זה בודים כדונות הסתה אין סופיות נגד ראשי הציבור הערבי ונגד תושבי נצרת. אבל חבר הכנסת יעקבי וראש עיריית נצרת עילית יכולים לומר בריש גלי שאסור לתושבים הערבים לקנות יררה ולבנות בית-עסק ולחיות ביחד עם התושבים היהודים. לאחר שמונעים יום יום מהתושבים הערבים לבנות בתוך הכפרים שלהם ובתוך הבתים שלהם, והם חייבים למצוא חור כלשהו ומקום כלשהו כדי שיהיה להם גג לחיות תחתיו בכבוד, אפילו בנצרת-עילית או בכרמיאל או במעלות.

כדי להצדיק מדיניות נישול אנטי-ערבית זו, מציאים דחלילים של סכנת קונפליקטים מזה שיהודים וערבים יחיו ביחד, או דחלילים של סכנת אידינטיה וניתוק הגליל ממדינת ישראל, ועוד בדונות לא רציניות כאלה. המצאת דחלילים אלה על-ידי קברניטי המדיניות בישראל באה כדי למצוא נימוקים וציודקים בעיני הציבור היהודי למדיניות של האפליה, של ההפקעות, של הנישול ואף של גירוש האוכלוסייה הערבית.

כשהחל השר שרון בהיותו שר החקלאות להקים את המצפים בגליל, אמרו שהמטרה היסודית היא להאיץ את תהליך הנישול של האוכלוסייה הערבית בגליל מאדמתה. דוברי הממשלה אמרו שהמטרה של הקמת המאוזנים היא לשמור על קרקע המדינה. כאילו אדמת המדינה אסורה על התושבים הערבים. הרי הם אזרחי המדינה. מה שיוצא מסגנון דיבור כזה הוא, שהמדינה היא מולדת רק ליהודים.

לפני שנתיים, ב-6 בנובמבר, 1980, בא שר החוץ שמיר ובטסס להקמת מצפה גילון, באזור כרמיאל בגליל, הוא אמר: "הגליל יותר לא יהיה גליל של גוים, אלא גליל של יהודים".

חברי הכנסת, במה אנחנו מתבשרים היום? בתוקף המדיניות הזאת, שר הפנים פרסם ב-7 באוקטובר השנה, בספר התקנות מספר 4416, את צו המועצות המקומיות, שלפיו הוא מעביר לשטח שיפוט של המועצה האזורית משגב, הכוללת 23 מצפים, שטח של 263 בלוקים, עשרות אלפי דונמים השייכים לפלחים, נמצאים בבעלות התושבים הערבים בשטח המשתרע מטורען במזרח עד מגידל-כרם במערב, 10 – 11 כפרים בעלי אוכלוסייה של יותר מ-70 – 75 אלף נפש. מעבירים עשרות אלפי דונמים, שהרשויות המקומיות ככפרים אלה תובעות זה שנים משר הפנים להעביר אותן לשטח שיפוטן של המועצות שלהן, לכל כפר וכפר, כדי לספק את צורכי ההתפתחות החינוכיים ביותר הנובעים מהגידול הטבעי כגון הקמת בתי מגורים והקמת מפעלים ציבוריים. הכפרים הערבים חיים במצור; אין להם אדמה והם מבקשים להרחיב את שטח השיפוט של המועצות המקומיות שלהם. ושר הפנים מסרב במשך שנים. הוא לא יעשה זאת. והנה, המועצה האזורית משגב, אחרי הקמת 23 מצפים עם 4000 תושבים בלבד, מקבלת שטח ענקי שהוא בבעלות התושבים הערבים. מדוע?

בכפר כמו דיר-חנא יש 30 בלוקים, 30 אלף דונם. שטח השיפוט של המועצה המקומית הוא 11 אלף דונם בלבד. המועצה דורשת זה שנים: "הוסיפו את האדמות של תושבי הכפר שלנו לשטח השיפוט שלנו, עוד 19 אלף דונם, כדי להטיל מסים מקומיים לטובת הכפר, כדי להתפתח, שלא לחיות במחנק, והשלטונות אומרים: "לא". ועכשיו מעבירים את השטח הזה של 19 בלוקים, 19 אלף דונם ללונט וללהרר, שני מצפים שבהם חיות 30 נפשות. 30 נפשות. זה נוסף לשטח הענקי שיש להם. איזה צדק זה? האם אי אפשר לומר על מדיניות זאת שהיא מדיניות של גזענות? — למנוע מהכפרים

מדברים על אכלוס הגליל כאילו הוא מדבר שמם, כאילו אין בו כפרים ערביים פורחים ואוכלוסייה ערבית גדולה שיש לה צרכים גדולים לפיתוח, אך מתעלמים ממנה בכל מה שנוגע לצרכיה, להבטחת מקורות תעסוקה, לקידום השירותים הציבוריים וכדומה.

כך התנהלו הדברים מאז קום המדינה, באותם ימים כאשר מאות אלפי דונמים הופקעו מבעלות התושבים הערבים בגליל כדי לבנות עיירות פיתוח כמו נצרת עילית וכרמיאל או עיירות אחרות. כל הדיבורים על פיתוח גם לטובת התושבים הערבים במקום, כפי שמוכת לאור הניסיון ולאור החיים שאנו עדים להם ורואים אותם, אינם אלא דיבורים צבועים שאין להם כיסוי. הערבים תושבי הכפרים היו תמיד מחוץ לתוכנית הפיתוח, מחוץ לתעסוקה, מחוץ לתוכנית הבנייה והשיכון ומחוץ למפעלי התעשייה. הדבר גם בולט היום על רקע האיומים הגזעניים הגלויים נגד העסקת פועלים ערבים, נגד מכירת דירות לאזרחים ערבים, כפי שמשמעים זאת בגליל ראשי הציבור בנצרת-עילית וכרמיאל.

לצערו הרב, חברי הכנסת, הדברים נאמרו בגילוי מדהים גם על-ידי יחם הדין, חבר הכנסת יעקבי, בעת שהציע קיום הדיון הזה ב-14 ביולי שנה זו. ואלה דבריו לפי פרוטוקול הכנסת: "מתחולל בגליל תהליך מדיני, האוכלוסייה היהודית בגליל המערבי מהווה 40% בלבד מכלל האוכלוסייה באזור הזה, והו מצב שחייב להדאיג כל אורח ישראלי, יהודי וכל אדם אחראי בישראל. התהליך הוא שמשקל האוכלוסייה הלא יהודית בגליל המרכזי עולה והולך בהתמדה בקצב מהיר למדי". איש המערך מדבר כיום דיבור כזה? זה דיבור גזעני מאוד, אך מה שאני ציטטתי יישמע מעודן, אם נשמע מה שנאמר אחרי כן באותו נאום: "מתחולל תהליך שלישי" — אומר חבר הכנסת יעקבי — "דכישת דירות ומבני ציבור וכן מתקנים מסחריים על-ידי לא יהודים ביישובים יהודיים, בנצרת עילית, ובעפולה וביישובים אחרים, בהיקף ניכר למדי". שומו שמים: ערבים עליון ישראל... וחבר הכנסת יעקבי עוד מוסיף: "אלה הם תהליכים שבטוח ארוך חייבים להדאיג את כולנו כאחד, משום שהקונפליקט העלול להיווצר הוא קונפליקט קשה, משום שהתוצאות העלולות לצמוח הן תוצאות קשות". איזה קונפליקטים אתה חוזה, חבר הכנסת יעקבי, מכך שערכים יגורו בנצרת-עילית או בכרמיאל?

אילו אמר משהו בארצות-הברית, או בבריית-המועצות, או בצרפת, או בגאנליה, או במרוקו, דברים כאלה אודות התושבים היהודים שם, היו מקימים כצדק זעקת מחאה מהדהדת, והיו חייבים להקים זעקת מחאה מהדהדת נגד אנטישמיות כזו. מדוע כאן בישראל אפשר להדבר כך אודות התושבים הערבים? איך המתימרים להיות אגרי הלוחמים באנטישמיות אינם מתביישים לטעם עצה איך לא יגדלו ויתרבו התושבים הערבים בישראל, איך לחפש תחבולה כדי להקטין את משקלם, איך לתחום להם תחומי גטו שמהם לא יוכלו לצאת, איך לאסור עליהם לגור בעיר זו או בשכונה זו, או איך למנוע הקמת בית-עסק ערבי בקרב ציבור יהודי — כדי לשמור על טוהר הגזע? מדוע בעלי הפרקטיקה הזאת מעמידים פנים ונעמות כאשר מגדירים את האידיאולוגיה הציונית העומדת מאחורי הפרקטיקה הזאת כגזענות?

ראו איזה צביעות לאומנית, באים דוברי ממשלת הליכוד, מעמידים פני תם ומטיחים נגד מן שמתנגד להתחלוצות הקולניאלית בגדה המערבית וברצועת עזה ואומרים לו: מה, אתה נגד דו-קיום וחיים משותפים של יהודים וערבים? אך לגבי נצרת עילית, לגבי כרמיאל שבתוך ישראל הם אומרים: ערבים — התוצה, אסור לגור יחד.

שבח וייס (המערך):
אין ספק כזה.

יגאל כהן-אורגד (הליכוד):

חבר הכנסת שבח וייס, אילו חשבתי ששינוי מסכמים זה עם זה, אולי הייתי נמנע מלבקש את רשות הדיבור. אני מציע לחבר הכנסת שבח וייס ולחברי הכנסת החושבים כמותו להעתיק את הוויכוח שיש בינינו לגבי עצם החיוניות, התכונה הפוליטית והצורך הציוני ביישוב יהודה, השומרון והגולן — למישור של הוויכוח על עדיפותו של הגליל על פני יהודה והשומרון. כפי שאסביר מיד. הייתי מציע שלא לערבב את שניהם, שכן זה מחטיא את המטרה של קידום הגליל.

היור"ר מ' כהן-אבידב:

חבר הכנסת יגאל כהן-אורגד, כפי שהערתי, יש זמן מוקצב לכל חבר כנסת. לצערי הרב, הסיעות קבעו שמונה דקות לכל חבר כנסת. אם תשיב לחברי הכנסת ותתפלמס אתם, לא אוכל להעניק לך זמן נוסף. אם אתה רוצה לעשות זאת על חשבון זמן, ברצון.

יגאל כהן-אורגד (הליכוד):

קיבלתי את דבריך. בשיתוף פעולה עם חברי הכנסת אמצה את שמונה הדקות שברשותי.

אני רוצה לתת דוגמה שאינה בהכרח הוכחה. בתקופת כהונתו של אריק שרון כשר החקלאות חלה פריצת דרך בהקמת מאוזנים בגליל. כמדומני שההאשמה החמורה ביותר שהאשימו אותו היתה פעילות אינטנסיבית לקידום ההתיישבות ביהודה ובשומרון. בתקופתו חלה פריצת דרך בהקמת מאוזנים בגליל.

אריה נחמקין (המערך):

זה לא נכון. הייתי עד לעשרות שיחות אתו, שבהן הוא דיבר נגד.

שבח וייס (המערך):

אפילו זה נכון — — —

יגאל כהן-אורגד (הליכוד):

אולי תרש לי להמשיך. אני יודע שיש הטוענים שאלה היו תוכניות ישנות. אריק נחמקין טוען שהוא דיבר נגד. השאלה איננה אם הוא דיבר או לא דיבר, אלא מה נעשה. עובדה היא, שבו זמנית עם פריסת מפת ההתיישבות ביהודה ובשומרון, בחקופת הקדנציה הקודמת, חלה האצה בהקמת שורה ארוכה של מאוזנים לאורך הגליל. זו רק הדגמה.

עכשיו אומר מדוע חוטאים ומחטיאים בנושא של יישוב הגליל. בהעמדה של פיתוח יהודה והשומרון מול פיתוח הגליל. רבותי, מה הבעיה שלנו? הבעיה שלנו היא, שלמעלה מ-70% של הפעילות האנושית, התרבותית, החעשיית וההתיישבותית במדינת ישראל נעשית ברצועה הבטוחה, שאני מקווה שלא רק מן הפה ולחוצץ אלא שמוסכם על כולם שהיא אינה בראש סדר העדיפויות הלאומי. זו רצועה שעל חשבונה חייב לבוא פיתוח של אזורים הנמצאים בעדיפות לאומית.

שבח וייס (המערך):

הבעיה היא מהי עדיפות לאומית.

יגאל כהן-אורגד (הליכוד):

אמרת, חבר הכנסת שבח וייס, שיש שני ויכוחים. האחד, אם יהודה והשומרון הם בעלי עדיפות לאומית. השני, אם הצגת פיתוח הגליל מול פיתוח יהודה ושומרון זו הצגה של בעיית עדיפויות אמיתית או לא. מדוע אין זו הצגת עדיפויות אמיתית? נניח שאנחנו, במאמץ עליון, נצליח להגיע לכך שביהודה, בשומרון ובגולן יישבו בעוד 5 — 6 שנים 5% מהאוכלוסייה

הערביים לחיות, לנשום, להתפתח. כך גם גורלו של כפר מגידל-כרם הנחנק ברצועה צרה בין הכביש לבין ההר, ואין יוצא מהמחנק הזה. משטח שיפוטו שהוא 20 אלף דונם משאירים לו 6500 דונם ואת היתר מעבירים לכרמאל, למרעה, אזורית משגב. זה מה שנקרא בפיכם איכלוס הגליל ופיתוח הגליל.

היור"ר מ' כהן-אבידב:

חבר הכנסת תופיק טובי, הרשה לי להעיר לך. יש לפניה חבילה גדולה של ניירות. אתה מדבר גם מן הנייר וגם לא מן הנייר. זמן חס. נתתי לך זמן מעל ומעבר למה שניתן לחברי הכנסת האחרים כדי שלא להפסיק אותך באמצע נאומך. אני מבקש ממך לסיים. עם כל הכבוד, אני מבקש ממך לסיים.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אני מטיח בכס, חברי הכנסת, המעלים את הנושאים האלה בהתעלמות מסוכנת מן המצב, את משמעות המדיניות שלכם. אני מדבר רק אל חברי הכנסת משמאלי, חברי הליכוד והחברים של ימין סיעות הקואליציה. אני מדבר אל חבר הכנסת יעקבי ואל אלה התומכים בו בסיעת המערך. אינני אומר דברים בעלמא. ציטטתי דברים מהנאום שלך. זו מדיניות לא רק של אפליה ושל גזענות; זו מדיניות פרשעת לגבי עתיד המדינה. מאיימים בקונפליקטים? על מי מאיימים? האם אתה רוצה להצטרף לאויזמו של יועץ ראש הממשלה לענייני ערבים אחרי שכיתת התודעה של התושבים הערבים עם קורבנות הטבח בסברה ובשתייה? הוא איים בלינץ' של האוכלוסייה היהודית. האם הוא מאיים בלינץ' של הרוב נגד המיעוט? האם לזה אתה מצטרף, חבר הכנסת יעקבי, כאשר אתה אומר שעצם השאיפה למצוא מקום מגורים בנצרת עליה יוצרת קונפליקטים בין שני חלקי האוכלוסייה בארץ? זה האיום שאנחנו דוחים. זו המדיניות שאנחנו דוחים.

אנחנו מתריעים על המדיניות הזאת, מדיניות של העמקת התהום, מדיניות של איבה לאומית. לכם, מנהיגי המערך, אנחנו קוראים: הימלכו בדעתכם. אל תלכו אחרי המדיניות המסוכנת, קודם כול, לישראל. הבינו את עקמתה של האוכלוסייה הערבית. היא לא תשודת עם הגול הזה, עם השוד הזה, בכל צורותיו. זו אותה גברת בשינוי אדרת — פעם אחת אכלוס, פעם אחת פיתוח ועוד שמות אחרים. המשמעות היא שוד האוכלוסייה הערבית מארמתה, אפליית האוכלוסייה הערבית וזמנית פיתוחה. יש לשנות את המדיניות לגבי האוכלוסייה הערבית בגליל וביתר חלקי הארץ שינוי סודי. יש להבטיח לאוכלוסייה הערבית שוויון ופיתוח. פיתוח לגליל — כן, אבל לכל תושבי הגליל. כאשר מדברים על אכלוס יהודים בלבד, על האוכלוסייה היהודית בלבד בגליל — זו מדיניות גזענית. נחרע עליה ונתנגד לה.

היור"ר מ' כהן-אבידב:

תודה לחבר הכנסת תופיק טובי. רשות הדיבור לחבר הכנסת יגאל כהן-אורגד, אתרוי — לחבר הכנסת יעקב צור.

יגאל כהן-אורגד (הליכוד):

אדוני הושב-ראש, חבר הכנסת, דומני שלא יכול להיות ויכוח ואין ויכוח בבית הזה על החיוניות שבהאצת הפיתוח של הגליל על חלקיו השונים ובהעמקת ההתיישבות היהודית בו. אולם, עם ההסכמה על ההכרח בקידום פיתוחו של הגליל, אנחנו עושים עוול לפיתוח הגליל כאשר עם ההדגשה של החיוניות שכדבר מועמדת, מפעם לפעם, בוויכוח הציבורי ככנסת ומחוצה לה, ההצגה, כאילו אלה שמתחרים, זה בזה, פיתוח הגליל בפיתוחם של הגולן, יהודה, השומרון ועזה.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

תודה לחבר הכנסת כהן-אורגד.

רשות הדיבור לחבר הכנסת יעקב צור. אחריו — לחבר הכנסת אמל נסרלדין. אני קורא את השמות בהתאם לרשימות שבירי.

יעקב צור (המעורר):

אדוני הישכיראש, חברי הכנסת, בעיית פיתוח הגליל איננה מתמקדת בנקודת המוצא של יחסי הגודל בין האוכלוסייה היהודית לאוכלוסייה הערבית בגליל. נקודת המוצא היא ש-75% מהאוכלוסייה היהודית במדינת ישראל מתרכזת באזור החוף. היעד הצינוני הוא להתיישב בתחומי מדינת ישראל, כיצד ציוני. לכן — ובזה אני רוצה להשיב לדברי חבר הכנסת תופיק טיבי, שהפנה את חיצויו גם לעבר ספסלי המעורר — נמשיך לראות כיצד שלנו הבאת יהודים לארץ, ונעשה כל מה שניתן כדי שהיישוב היהודי במדינת ישראל לא ירוכז באזור החוף, אלא יצא לגליל ולנגב, ולגבי דירי גם לרמת הגולן, לאזור ירושלים ולגוש עציון ולבקעת הירדן. זה תוכן החיים הצינוניים שלנו.

העין מופנית לגליל, בין השאר בשל היותו אזור מגורים ואזור של מגע הדוק בין שתי האוכלוסיות החיות במדינת ישראל. כשם שאני משוכנע שאין פתרון בדרך של נישול אוכלוסייה ערבית, כך אין גם פתרון בהתעלמות מהתהליך של הבאת יהודים לגליל בדרך חוקית, עם פיתוח כולל של האזור, שישינה את אורח החיים של האוכלוסייה הערבית גם כן.

אם אכן אנחנו רוצים שבגליל הזה יהיו מאות אלפי אנשים, יהודים וערבים, יחול שינוי הכרחי בגובה הבנייה, בריכוז, באי, פיתוח כמעט של התיישבות כפרית. לדוגמה, הקיבוצים שעולים כיום על הקרקע בגליל אינם מפתחים כמעט שטחים חקלאיים. אנחנו מתלבטים בשאלה איך לבנות קיבוץ על בסיס תעשייתי החל מיומנו הראשון. עתידה של האוכלוסייה הערבית וגם עתיד היהודים בגליל תלוי בשאלה אם הגליל יהפוך אזור מפותח עם חשית של שירותים, עם איכות חיים מפותחת. דבר זה מחייב את כולנו לשנות את מסגרות החיים שבהם חיו אנשים מועטים בפיזור גדול.

אני משוכנע, אפילו בלי לדעת במדויק את פרטי הדברים שהכנה כזאת מאפשרת — וחיבת לאפשר — את החיים בצורתם עם תכנון משותף ועם קביעת מגמה ומשימה ציונית להביא יהודים לארץ ולא ליישב אותם בין גדרה לחדרה. יתולו שני שינויים: האחד, פריצה של יישובים קטנים לאזורים שלא ישכנו בהם, והשני יהיה בעיקרו ביישובים העירוניים, בין השאר גם משום שיישוב עירוני הוא זה שמהווה מקום מגורים, חיים ועבודה לרבים.

לא אתן כאן עצת חכמים מה יש לעשות. זה עשרות שנים שאומרים אותם דברים. מבקר המדינה, בישיבה שהתקיימה בוועדה לביקורת המדינה ב-10 למרץ השנה, קובע, שקצב ההתיישבות הרגיל לא יביא לשוני באכלוס; שהפיתוח התעשייתי הוא איטי; שגם בשנת 1981 היו בחלקים מסוימים של מחוז הצפון מאגנים שליליים בגידול האוכלוסייה היהודית. הוא קובע שסקרים, שהוכנו על-ידי משרד האוצר ועל-ידי השוכנות ב-1980, הצביעו על נסיגה כמה שנוגע לפיתוח, לתעסוקה, לקליטה, לדיוור ולשירותי החברה. לא איש האופוזיציה אמר זאת. קבע זאת המבקר בדוח שלו בבדיקה של הוועדות ושל ועדות המשנה, של ועדות המנכ"לים הסמנכ"לים שנקבעו לטפל בפיתוח הגליל.

אחמול קראנו בעיתונות על הופעה של אנשי חבל אילות בערכה, שדיברו על כך, שניתן ליישב מיליון יהודים באזור

היהודית במדינת ישראל, סדר גודל של 150 — 170 אלף נפש. זה יהיה הישג עצום. לכן, יש גם להפנות לגליל 5% — 6% תוספת מכלל העוגה, כדי לשנות בצורה רדיקלית את מאזן האוכלוסייה. המאגר הריאלי היחיד שבא בחשבון יתקבל בצמצום חריף של פיתוח רצועת החוף, בהגדרה הרחבה שלה, לגבי אותם 70% באוכלוסייה. כל הסטה של אחת או שניים מיהודה ושומרון לגליל לא תפתור את הבעיה — לא של הגליל ולא של יהודה ושומרון. זה הוויכוח האמיתי. הוויכוח האמיתי הוא הוויכוח בין ציונות שאומרת לותר על חשבון היש למען האזור שאין לו קבוצת לחץ פוליטית, למען העתיד, או לקיים את היש. אדגים את הדברים באופן קונקרטי.

שבח וייס (המעורר):

כיהודה ובשומרון יש כבר לחץ פוליטי רציני.

יגאל כהן-אורגד (הליכוד):

הענין בבקשה לבקשת היושב-ראש.

שבח וייס (המעורר):

אני נשמע להוראות היושב-ראש.

יגאל כהן-אורגד (הליכוד):

ובכן, הבעיה האמיתית היא צמצום באזור החוף. מהי היום הבעיה של אזורי הפיתוח? הבעיה כיום איננה בעיה של שיכון, אלא של העלאת סטנדרט השירותים, זו בעיה של הרכב בנייה נכון, מי מאתנו שיבוא לצפון, לקריית-שמונה ליישובים רבים בגליל יראה שהבעיה שם איננה בעיה של שיכון. הבעיה שם היא השאלה היכן חוקם התוספת של תעשיות מתקדמות בארץ. ברצועה זו, לצער, עיקר התוספת הוא ברצועת החוף.

כולנו שמחים על כל מפעל שמוקם במעלות; כולנו שמחים על כל מפעל שמוקם בכרמיאל. אני מקווה שרובנו שמחים על כל מפעל שמוקם באריאל, אבל התוספת העיקרית מתבצעת ברצועת החוף. זאת הבעיה האמיתית. כל עוד לא יחול שינוי בהקצאה, כל עוד לא ניצור מצב שבו רק 30% — 40% מהמפעלים המתקדמים המתוספים יוקמו ברצועת החוף, ואילו 60% — 70% מהם יוקמו באזורי הפיתוח, לא נצליח להתמודד עם הבעיה של שינוי המאזן בכיוון העדיפויות הלאומיות.

איך עושים זאת?

היו"ר מ' כהן-אבידב:

אין לך זמן לעשות זאת. ומנך עבר. חבר הכנסת אורגד, אנא עשה זאת בקיצור רב.

יגאל כהן-אורגד (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, לפי הערכתי, איננו צריכים כיום להגדיל את רמת התמריצים לאזורי הפיתוח. כיום אנחנו צריכים לצמצם את רמת התמריצים ברצועת החוף, גם למפעלי יצוא. הבחירה בין אזור החוף לבין אזורי הפיתוח היא כזו, שצמצום של רמת התמריצים באזור החוף כיום יאפשר את תהליך ההעברה לאזורי הפיתוח או יורז אותה. אנחנו צריכים להגדיל את הפער שבין הסיוע לזוג הצעיר ברצועת החוף לבין הסיוע לזוג הצעיר באזורי הפיתוח על-ידי צמצום הסיוע לאזור החוף. אני יודע שאין זה פופולרי לומר זאת מבחינה פוליטית. זה פופולרי בהרבה לומר שנגדיל את הסיוע בכל מקום.

ועכשיו אני מסים, לפי הערכתי, מדיניות ציונית שנותנת עדיפות לאזורי הפיתוח, שמקדמת היום כבישים, מפעלים מתקדמים, שירותי ציבור וכדומה באזורי הפיתוח, עם צמצום הפיתוח ברצועת החוף היא הפתרון שיביא לקידום הן של הגליל והן של אזורי הפיתוח שממזרח ומצפון לקו הירוק.

חוכרת ה', ישיבה קל"ו
— הכרזת כפיתות, בבנינו ובאכלוס נרחב של הגליל —

הגליל ורמת הגולן עם מדינות סוריה ולבנון הנמצאות עמנו במצב של מלחמה.

ממשלת ישראל מודעת לחשיבות של פיתוח הגליל, והיא עשתה רבות למענו במשך השנים האחרונות. היא הקימה יישובים, מצפים, עורדה יישובים קיימים והפנתה אוכלוסייה צעירה לאזור הגליל היפה. למרות העשייה הזאת יש לזכור תמיד שאין ערובה לקיומו של עם אלא אם כן קיים עבורו ביטחון. ביטחון אשר מתלווה אליו מצב כלכלי ומצב חברתי תקינים. במקרה זה יש לזכור שקיומו של הגליל כחלק ממדינת ישראל מחייב את ממשלת ישראל להגביר את תנופת הבנייה, הן ביישובים הקיימים והן ביישובים החדשים, ולעשיית המספרים בהפניית מתיישבים עלימנות שיקיים הצעד הביטחוני הראשון.

חברי הכנסת, מבצע "שלום הגליל" קבע לחיוב מספר עובדות שהחשובות בהן הן: 1. צה"ל הרחיק את הסכנה ושחרר את האוכלוסייה הגלילית מהחרב שהיתה מונחת על צווארה; 2. צה"ל הרס את החשתיית ואת המבנה הארגוני של ארגוני המחבלים וגרם לפיזורם במספר ארצות. בכך נפגע כוחם. יותר מזה: הוא גרם לאי-אמון ולא-ישישט פנימי ביניהם; 3. צה"ל נתן לראשי ארגוני המחבלים להבין שממשלת ישראל יכולה, עלידי קבלת החלטה, להרוס את כל תוכניותיהם, תוכניות שהוכנו במשך מספר שנים; 4. כל האמור לעיל יעורר נתונים אחרים הביאו את ראשי האוכלוסייה הערבית ביהודה ובשומרון למצב נוח יותר שבו יוכלו להיכרך על מציאת דרך לשלום.

רבותי חברי הכנסת, אין זה סוד שצה"ל התעשה במלחמות באויביה של ישראל, וגם הפעם הוכיח את עצמו. הודות למפקדיו ולחיליו אנו נוכל לכרך את חושבי הגליל על השינוי הטובה שחל מאז מבצע "שלום הגליל". אך למרות הכול עלינו להמשיך בחפוש דרכים כדי להגיע לשלום עם לבנון, ענ סוריה ועם יתר מדינות ערב, וכך בכך לקיים את החובה הממלכתית והאזרחית בהפניית המשאבים לעידוד הבנייה בגליל, מתוך רצון לעודד את הביטחון הכללי והפיתוי של האוכלוסייה באזור הזה. כן, יש להקים מרכזי תיירות ומרכזים חינוכיים ותעשייתיים לצורכי האזרחים בגליל ובכרמיה-הגולן, וכוונתי כאן לאזרחים יהודים, ערבים ודרוזים.

אדוני היושב-ראש, רצוני לפנות לחבר הכנסת יעקבי, בעל ההצעה, ולכל חברי הבית, ולהזכירם, שבאזור הצפוני הזה מתגוררים בצדם של היהודים גם בני העדה הדרוזית. עדה זו כרתה ברית דמים עם העם היהודי. כן, רבותי חברי הכנסת, כרתנו ברית דמים ובחרנו בגורל משותף הן בשמחה והן בציגון. ועל כן, איש לא יוכל לערער את טענתי האומרת שהדרוזים הם חלק בלתי נפרד מהעם והמדינה או לדחותה.

אין אני רוצה להזכיר את גודל האסון שעברנו יחד לפני מספר ימים. אין אני רוצה להזכיר לבית המכובד הזה שעדתי נתנה ממיטב כניה להגנתה של ארץ-ישראל. רבותי, יותר ממאתיים גיבורים נפלו, ויש להזכיר גם את האלמנות, את היתומים, נכים והורים שכולים. בשל כך ובשל סיבות אחרות יש לדרושים זכות, וחובה על חבר הכנסת המציע, על הכנסת ועל הממשלה, לכלול את היישובים הדרוזיים בתכנית פיתוחו של הגליל. אם לא כן יתפרש הדבר כאפליה מכוונת, אפליה בין יישוב ליישוב, כאשר שניהם, בלי כל הכרז נטלים על עצמם את עול ההגנה באמצעות כניהם, יקריהם, שלא פעם עצרו בגופותיהם את ארביה של מדינת ישראל.

אדוני היושב-ראש, אין אנו שותפים רק מבחינה ביטחונית. העבר הוכיח שהדרוזים שירתו את המדינה במישור

הנגב והערבה אך קצב בנייה היום עומד על יישוב אחד בשנה. ואני אומר את הדברים בהמשך לדרכו של דוד בן-גוריון, שכאשר נשאל מדוע הוא מדבר רק על הנגב, הוא אמר: "כשאני מדבר על הנגב אני מתכוון גם לגליל". כי אנחנו מדברים על תוכן ההתיישבות הצינונית ועל היעדים שאנחנו מעמידים לעצמנו. התמנה המסתמנות בגליל ואשר עולה מן התיאור בערבה איננה זקוקה לתיקון במתן עצות טובות, אלא כשינוי יסודי של המטרות.

וסלחו לי רבותי, נדמה לי שרבים מתעלמים מן העיקר. מדינת ישראל חיה בהיסטוריה של יעד אחר, של התנחלות ביהודה ובשומרון, בעיקר באותם אזורים שלא הגדרנו אותם כאזורי הכיבוש וההתיישבות — פחות יישובים בבקעת הירדן, וברמת-הגולן. אנחנו מסתכנים בשיבוש כל התפיסה הלאומית על תכלית ההתיישבות, על היעד הלאומי הנדרש ועל הפיתוי ליעד חינוכי בארץ ובעולם היהודי.

ואין אפשר לספר לנו שאי אפשר לדבר על עדיפויות? הר נערכים הימורים על הסכום שמשקיעים בשנה ביהודה ובשומרון. זה הפך להיות לסוד הלאומי הגדול ביותר. לפני שנה העריך זאת רענן וייץ ב-2 מיליארד שקלים. השנה, לפי בדיקות שעשו חברים בוועדת הכספים, מדברים על 9 מיליארדי שקלים; מספרים על תקציב נסתר במשרדים שונים, בתקציב הביטחון, בתקציב החינוך, שמצוי בקוד שקשה לפענח אותו. הניחו פעם אחת על דשלושן כמה הון לאומי בתקציב ישרי במשכנתאות ובהתיישבות, משקיעה מדינת ישראל בשנה באזורים האלה, כאשר מצד שני גם אין צורך לפתח שם מקורות תעסוקה, כי אנשים נוסעים העירה לעבוד באזור החוף.

אבל אני יודע, דבר אחד קובע, אמר זאת סגן שר החקלאות, זה מופיע בראיון ב"מעריב" מה-1 באוקטובר: "אנחנו רוצים בלכול בכל מחיר את האופציה הירדנית של המערך, מחשש פן ישוב לשלטון".

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
איזה סגן של שר החקלאות אמר את זה? שנדע אם להתייחס לזה ברצינות.

יעקב צור (המערך):
חבר הכנסת דקל.

ואולי גם תלמדו פעם אחת להסיק מהלקח הנורא שלמדנו במלחמה האחרונה: מה קורה כשביעדים המרכזיים פועלים בניגוד למה שאפשר להסכים עליו בכל העם. וכאן הולכים למדיניות שהיא במחלוקת; אין לה אפילו רוב בבית הזה — לא בקרב המתיישבים הגדולים מאנשי אגודת ישראל, לא בקרב אנשי חמ"י, לפי הופעתם בטלוויזיה, לא בקרב הליברלים שכתוך הליכוד. גם בבית הזה זה מיעוט בלבד חומך בכך. זה מתנהל עם בזוז של הון לאומי.

אני משוכנע שלכן גם מתחבר עניין הפסקת העלייה. אם היינו מציבים יעד של אתגר התיישבותי, שיכול להיות מוסכם על דעת העם היהודי, בגליל, נגב, בבקעת הירדן וברמת הגולן, היה ניתן להתלכד סביבו. אבל כנראה, לא זאת הדרך שמוליכים בה כיום את המדינה.

הי"ר מ' כהן-אבידב:
תודה לחבר הכנסת צור. רשות הדיבור לחבר הכנסת אמל נסראלדין. אחריו — לחבר הכנסת בני שליטא.

אמל נסראלדין (הליכוד):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, מתן עדיפות לפיתוח של הגליל בא מכות הצורך ומכות המציאות. הגליל הוא גבולה הצפוני של מדינת ישראל, שכן מבחינה גיאוגרפית גובלים

בגליל. אם כל אלה ישתייכו למערכת רצינית, אני בטוח שנוכל למשימה.

אני רוצה לומר שעד היום לא נעשה שום דבר. אני חושב שדווקא בשנים האחרונות היתה פריצת דרך רצינית. אני יודע שבציניות מסוימת מנסים אחרים לומר: "מה הם המצפים בסך הכול? — חמש משפחות, שמונה משפחות, עשר משפחות, זה אינו רציני דיו". אני מציע לכם שתבואו לבקר במושבה שלי. גם היא התחילה מתמישה חלוצים ראשונים שרכבו על סוסים ובאו להקים יישוב. יהיה מוגזם לומר שהיא היום עיר, אבל בכל אופן — עיר ואם בישראל.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):
מה, אתה בעל מושבה שלמה? לא ידעתי שאתה בעל מושבה.

בני שליטא (הליכוד):
לכן, אני מאמין ומקווה שגם המצפים בגליל ידמו למושבה הזאת. הם יהיו יישובים פורחים ומשגשגים במדינת ישראל.

כל אדם שבא היום לגליל מתעניין ראשית כול ברמת החינוך הקיימת שהוא רוצה להבטיח אותה לילדיו ובשירותי הבריאות. אנחנו חייבים לתת תשובות על כל אלה. אנחנו חייבים להשוות את התנאים ביהודה ובשומרון לתנאים בגליל. ואני כבר יכול לבשר בשעה זאת ששר החקלאות החליט שהגליל יקבל אותם תמריצים שמקבלים היום היישובים ביהודה ושומרון. אני משוכנע שהשר לענייני הגליל, שיסכם את הדין יפרט עוד בעניין זה.

מחמד ותד (המערך):
מה, אתה מעביר את הגליל למינהל האזרחי?

בני שליטא (הליכוד):
רבותי, אני סבור שבכל משרד ממשלתי עלינו לקבוע תקציב מסוים שפניו יהיו לגליל, תקציב משוריין שיוקדש לפעילות בגליל. אני חושב שחשוב והכרחי שנקים רשות ממלכתית לענייני הגליל שתטפל בנושאים המרכזיים והריכוזיים של הגליל. מדוע אני אומר רשות? — משום שלרשות ממלכתית יהיה גם תקציב, ובעקבות זאת — גם שניים. שאם לא כן הדיבורים יישארו אי-שם.

עד היום נעשה מעט בגליל — ועשו אותו כל הממשלות — ובשנים האחרונות הדבר מורגש, לפי דעתי, ביתר שאת: נפרצו כבישים, הוקמו יישובים, הוקמו מרכזות טלפונים חדשות, יש תקשורת טובה יותר, אפשר להגיע ביתר קלות —

מחמד ותד (המערך):
אתה מאשר, השר צפורי?

בני שליטא (הליכוד):
— — — אבל אי לנו אם נשים על עצמנו זרי דפנה ונראה את העניין כסוף פסוק. יש עוד הרבה מה לעשות. הבה נפישל שרוולים, קואליציה ואופוזיציה גם יחד, ונפעל למען הגליל.

היור' מ' כהן-אבידב:
תודה לחבר הכנסת בני שליטא.
חבר הכנסת דניאל רוזוליו, אחריו — חבר הכנסת אמנון לין.

דניאל רוזוליו (המערך):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בזמן המוקצב לרשותי

ההסברתי ובפיתוחה של המדינה כחקלאות, בבנייה ועוד. על כן, יש לשלב ציבור אמין זה בכל מערכת חייה של המדינה בלא רכות מפלגתי או ויכוח ערתי. רק כך קיימת האפשרות למימוש השילוב והשוויון בין שתי העדות, ובאותו זמן נוכל לדחות על הסף את ניסיונותיהם של שונאי ישראל המנסים מדי פעם לפגוע ביחסים הטובים והנהדרים השוררים בין יהודים לבין דרחים. יחסים אלה ושותפות גורל זו צריכים לשמש נר אשר יאיר את דרכם של יתר אזרחי ישראל ושל מדינת ערב. לדעתי אנו נותנים את הדוגמה הטובה ביותר של אפשרות האחווה כדי שנוכל לחיות יחדיו בשקט, בשלווה ובשלום, יהודים, דרוזים וערבים בישראל.

היור' מ' כהן-אבידב:
תודה לחבר הכנסת אמל נסראלדין.

חברי הכנסת, העירו את תשומת לבי למצב מסוים שלא הייתי ער לו: סיעות קציביר את רשות הדיבור לחברי כנסת אחרים שאינם מסייעים להם; דבר זה נוגד את הנהגה. אני מודה כי הסכמתי לכך מניין ידיעה. חבר הכנסת אמל נסראלדין ירבו בשם סיעה אחת. אני יודע להפסיק אותו באמצע, אבל כדי שהדבר לא ימשיך ויפגע לעתיד לבוא ולהרחיק ספק מלב אני שטעיתי. לא ידעתי; היפנו את תשומת לבי ואלה שנרשמו, ידברו היום לפני משורת הדין.

רשות הדיבור לחבר הכנסת בני שליטא, אחריו — לחבר הכנסת דניאל רוזוליו.

בני שליטא (הליכוד):
אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, הגליל דומה במשהו למגזר האזרחי — הכול מדברים עליו, אבל עושים פחות מדי למענו.

שר התקשורת מ' צפורי:
האם אתה יכול לעשות משהו למען מגזר האזרחי? מה בין המשל לממשל?

בני שליטא (הליכוד):
אני שמח שהמציע הגיש הצעה לדרך על הגליל. אני שמח על הקונסנטוס שקיים בעניין הזה ואני חושב שמעבר לכל הכללים קיים קונסנטוס מוחלט בקרב כל המפלגות והסיעות הציוניות בבית, הרואות בגליל את הדורבאר האחרון ואולי היחיד שיש למדינת ישראל, שבה אפשר ליישב יהודים ולהקים יישובים חדשים נוספים. זה אזור יפה, זה אזור מיוחד; אם ניתן לו את המשאבים הנוחים הוא גם יהיה מושך.

עברו כבר שנים רבות מאז שכב צעיר תמהוני, אולי גם טיפש, לפני גלגלי הטרקטורים בכרמיאל וחשב שהוא עושה מעשה ציוני גדול. את הצעיר הזה כבר שכחו מזמן — מי שאינו זוכר, שמו היה אורי דיוויס, אבל על כרמיאל עוד ידברו שנים רבות מאוד. וכרמיאל זאת פרצה את הדרך לגליל. היא הביאה בעקבותיה שגשוג — היתה אומר בלא תקדים — גם לשכנים הערבים. האוכלוסייה הערבית נהנית מהפיתוח. נפרצו כבישים, נסללו דרכים, הוקמו מפעלים, נוסדו בתי-חולים ומרפאות. כל אלה משרתים, מובן מאליו, גם את האוכלוסייה הקיימת ואינם פועלים על חשבונה.

מותר למדינה שיהיו לה סדרי עדיפויות. חובה על המדינה לראות את הגליל כאזור וכחבל ארץ שחפצים ביקרו. זהו אינטרס לאומי עליון, ציוני וביטחוני. שבגליל הדליל יוקמו יישובים. יש חובה לקיים מערכת תמריצים רצינית, ראשית כול עבוד הפרט העוקר ממרכזי הבטון של גוש דן, ולאחר מכן — עבור המפעל והמוסד ועבור כל דבר שהולך להיות מוקם

תקציב למכנים ציבוריים; אין הסדר קרקעות; אישור תוכניות המתאר נסחב זמן רב.

מצפה הילה, למשל, אינו קיבוץ ואינו מושב. הם אינם רוצים שיכנו עבורם, הם רוצים ב"בנה ביתך". אבל הם אינם מקבלים את האישורים הדרושים. הסדרי הקרקע אינם ברורים, כביש הגישה אינו סלול, תוכנית הקרקע אינה מאושרת.

את סלילת כביש הגישה בין תפן לשגב יש לסיים כך שהנוף יישמר בלי ויכוח איך סופי על התורא, ובלי להביא להרס אחד המצוקים היפים במדינת ישראל. יש לעקוף את הסלעים. למה אין גומרים את זה ואין מסיימים את הסלילה, כדי שיתאפשר פיתוח רמת-תפן שהיא ריקה?

חברי הכנסת, יש אוצרות תיירות בגליל ובצפון. האם אנו צריכים עכשיו להוכיח אחד לשני איזו חשיבות יש לפיתוח הגליל, הצפון, הגליל המערבי? אבל משרד התיירות מתעלם מהמשאבים הנחוצים, מהחברה הנחוצה לפיתוח חוף סולם צי- חוף בצת.

חברי הכנסת, הרישימה היא ארוכה, צלצול ייחוס המוקצב לי קצר. אני רוצה לסיים את דבריו ולומר, אדוני הו"ר, כי הממשלה ניסתה כמה פעמים לפתור את העניין על-ידי כך שאחד המשרדים, בדרך כלל משרד התעשייה והמסחר, ימנה את מתאם פעולות הממשלה בגליל. הייתי מבקש את עדות המתאמים, באיזו מידה היה באפשרותם לתאם בין משרד אחד למשנהו. לא אני אומר את הדברים האלה אלא אני מצטט את המעריך אלא חבר באתם ממפלגות הקואליציה. הוא אמר פומבית, ולכן אני יכול לחזור כאן על דבריו, שלפעמים יש לו הרגשה, שכאשר מנסים לתאם בין משרד אחד לשני צריך להקים גורריות בכל משרד ממשלתי על-מנת להסדיר נושאים חשובים.

רכותי חברי הכנסת, בלי רשות ממשלתית בעלת סמכויות ותקציב שיוקצב בסדרי עדיפויות נכונים, אנו נהיה עדים לשחיקה הולכת וגדלה, הולכת וגוברת, לא רק של היישוב היהודי בגליל אלא של כל פיתוח הגליל ושגשוגו. הפיתוח והשגשוג הם הכרחיים, בייחוד לאור ההתפתחויות הציבוריות, הדמוגרפיות והמדיניות שאנו חיים בהן. תודה רבה.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

תודה רבה לחבר הכנסת דני רחוליו.

לפי הרישומים אצלי, חבר הכנסת אמנון לין צריך לקבל עכשיו את רשות הדיבור. אחריו יבוא נואם בשם סיעת ת"מ. היית שאני נרשמתי לרשות הדיבור מטעם סיעת ת"מ, ולאור הערתי הקודמת, אני מסור על רשות הדיבור.

אחרון נחמיאס (המערך):

אנו מרשים לך.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

אתם מרשים — אני מותר.

רשות הדיבור לחבר הכנסת אמנון לין.

אמנון לין (המערך):

אדוני הו"ש, ראש, כנסת נכבדה, בדיון הזה אני אוסיף את מלותי רק בנושא אחד שהתעורר כאן, וטוב שהתעורר. אין להסתיר דברים, ומשהם עולים יש צורך שהם ידונו ויובהרו.

השאלה היסודית היא השאלה שהתעוררה כאן בעקבות דבריו של חבר הכנסת חופיק טובי ומדבריהם ומחשבותיהם של כמה חברי הכנסת: האם ההתיישבות היהודית בגליל או

אינני מתכוון לעסוק בחזון הגליל. לא משום שאני חושב שאין חזון לגליל. אני אישית הגעתי לגליל מבית-הערכה, משום שחברי ואני ותנועתנו חשבנו שזה אזור שיש לתת לו עדיפות עליונה. כך היה אז וכך הוא, לפי דעתי, גם עכשיו. אני חושב שעל הממשלות כולן, עם כל היש הגדול שנעשה בגליל, היה לעשות יותר, גם אם היו צריכות לפתור בעיות רציניות ולשנות מדי פעם בפעם סדרי עדיפויות.

אני סבור שהבית מאוחד כאשר הוא מדבר בכנות, לא כאשר הוא רוצה לעסוק בפולמוס או ליצור שנאת חינום. אני מצטער לומר לחבר הכנסת חופיק טובי שלעיתים, כאשר אני שומע חברי כנסת מהמגזר הערבי מבקרים את פעולת ההתיישבות בגליל ומתרגמים אותה לפעילות כביכול נגד היישוב הערבי, הם עושים עוול לא רק ליהודים, הם עושים עוול לאחינו אזרחי ישראל הערבים והם עושים עוול לגליל.

הזמן קצר ואינני יכול לפרוש את הנושא הזה שלפי דעתי הוא חשוב מאוד, זו יריעה רחבה, ואני מקווה שעוד נוכל לדון בה ולהביא אותה לידי ביטוי.

חופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

האם אתה מתעלם ממה שאמרו חבריך? הרי אתה שמעת אותם. האם אתה מתעלם מזה?

היו"ר מ' כהן-אבידב:

לחבר הכנסת רחוליו מוקצבות שמונה דקות בסך הכול. אבקש שלא להפריע לו.

דניאל רחוליו (המערך):

חבר הכנסת חופיק טובי, הייתי שמח אם פעם אחת היינו יכולים לקיים דיון בכנסת, דיון רציני ועקרוני בנושא זה, ולא רק לעסוק בהשמצות הדדיות. אני חושב שאנו עלולים לעשות עוול. אני מדבר כתושב הגליל, ויש לי היכרות עמוקה עם מוסלמים, נוצרים ודורזים באזור שבו אני חי.

אבל לא אכנס לנושא זה. כי אינני רוצה להסיט את הדיון, או לפחות את דבריו, ממה שיש למצות בדיון זה לפי דעתי.

חברי הכנסת, אני מעריך מאוד את ההחלטה ואת הביצוע במה שנוגע למצפים בגליל. אני חושב שבשעתו, כאשר חכנו רשת זו בשנים 1975 — 1976 — ואני הייתי שותף לעניין זה — אני ותנועתנו, עשינו דבר נכון. אבל ציפינו לכך, כפי שאמר חבר הכנסת שליטא, שהמצפה בן 5 — 8 המשפחות יהפוך למושב או לקיבוץ או ליישוב קהילתי ולא יקפא על שמריו.

אולם, חברי הכנסת, מי שמעניין בספר התקציבים של מדינת ישראל מוצא קיפוח מתמיד במה שנוגע להקצאת משאבים שיאפשרו לפתח את הגליל. ופיתוח הגליל מחייב לא רק פיתוח המצפים, ועוד אחזור לזה, אלא מחייב פיתוח של חברה, של משק, של תשתית, של חינוך. הוא מחייב לקבוע שתכל המדע ופיתוח ההשכלה יהיו פרויקט לאומי. אבל אם אני רואה מה נעשה ומה מוקצה, אני מאוכזב אכזבה גדולה. אין לי זמן לפרט הכול, אבל אעמוד רק על הדברים שאני רואה בהם חשיבות עליונה.

אולי הייתי רוצה לעשות חשבון — אבל אין לי זמן לכך — כמה זמן עבר עד שמשרד הפנים אישר שהמצפים יהיו נקודות קבע, שאפשר יהיה לרשום אותם בתעודות הזהות? כמה זמן עבר עד שדואר-ינע התחיל לעבור במצפים? זה חורף שני, חברי הכנסת, למצפים, הנמצאים במקומות קשים ומבודדים ביותר, אין כבישי גישה. למצפה לבון, לפלך, ולקדרים אין כבישי גישה. יש בהם כבישי עפר, שבגשם רציני של מאה מילימטר, כזה שהיה בשבוע שעבר, הם נשטפים. אין

היהודית, של ההתיישבות היהודית בגליל, כמו בכל מקום אחר אם לא ניצור אווירה רגועה במגזר הערבי.

אין זה הזמן להרחיב את הדיבור על הפעולות המתבקשות לשם עידוד הציבור הערבי בארץ ולשם פתרון. יושב אתנו כאן שר שאני מעריך אותו מאוד, ואני רוצה לומר שכל עוד הממשלה לא תפעל מנקודת מוצא של מחשבה רצינית על מה שעליה לעשות מחד ומחרתיים כדי למצוא דרך שהאזרחים הערבים בישראל יחושו שהמעשה שלנו בגליל איננו בא על חשבונם — לא נהיה צודקים.

אינני משלה את עצמי שנוכל להשביע את רצון כולם. יש כאלה שיחגודו מבחינה פוליטית לכל מעשה. שאנתנו נעשה, אבל אני רוצה להיות צודק כלפי עצמי ולדעת שבר כבוד עם מעשה ההתיישבות היהודית צעדנו לקראת פתרון של בעיות רבות של הציבור הערבי. אינני מסתיר, חלילה, את המעשה הגדול שעשתה מדינת ישראל לקידום, לפריחה ולשגשוג של היישוב הערבי בארץ מראשית היווסדה של המדינה, אבל אינני מסתפק בכך. מעולם לא הסתפקנו בהישגים שהשגנו ביישוב היהודי. תמיד דיברנו על הישגים נוספים. כך גם לגבי הציבור הערבי. השגנו הישגים אדירים בקידום הציבור הערבי בארץ, אבל אל נחשוב שאנתנו יכולים להצביע כל הזמן על ההישגים של האתמול בלי לדבר על חובת התכנון ועל יצירת ההישגים של המחר.

אומר רק דבר אחד לכבוד השר הנמצא כאן. אין זה המקום להצביע על הצעות הנוגעות למדיניות, ולפעולות במגזר הערבי, אבל אומר לך דבר אחד: כרגע קיימת בגליל בעיה אחת שתעסיק אותנו בתודשים הבאים, וזו הבעיה שדיבר עליה חבר הכנסת תופיק טובי: הקמת המועצה האזורית וכן הלאה וכן הלאה. לא אכנס לעניין זה. אני חושב שחבר הכנסת טובי הטעה את הכנסת. אולי הוא טועה. לפי המושגים שלי — אינני רוצה לומר דברים שאינני יודע אותם ולכן אהיה זהיר בדברי — רוב הקרקעות של המועצה האזורית הוא הן קרקעות של המדינה.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
זה לא נכון.

אמנון לין (המערך):
אמרתי שאינני רוצה לקבוע עובדות.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אם כן, מדוע אתה אומר שאני מטעה את הציבור?

אמנון לין (המערך):
אני חושב שיש כאן טעות.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
קודם אתה אומר שאני מטעה את הציבור.

אמנון לין (המערך):
אתה תבדוק את זה.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אני בדקתי.

אמנון לין (המערך):
אתה תבדוק את זה, וגם אני אבדוק את זה.

גם אם אני צודק בהערכה שלי, לא ייתכן שאנתנו נקים את המועצה הזו ונמשיך בפיתוח יישובי היהודים בלי שתוקם מחלקה לתכנון כלכלי של היישובים הערביים בארץ בדומה למה שקיים ביישובים היהודיים. לא ייתכן שכפר עילבון, לא ייתכן שכפר טורען, לא ייתכן שכפר עין-מהל, לא ייתכן שכל הכפרים הנמצאים באזור עד מגידל-כרם, כפי שהוזכרו עליידי

ההתיישבות היהודית בכלל פוגעת ביישוב הערבי? האם היא מסכנת את היחסים, את יחסי האחוה וההבנה בין יהודים לערבים?

כאשר אנו דנים בנושא זה אסור לנו, לכל אלה שאינם רוצים לעצום את עיניהם, לטייח עניינים ולהתעלם מדברים שהם בבחינת מוסכמות בחינוך. מראשית דרכה של התנועה הציונית לא שאלנו את עצמנו מעולם אם אנחנו באים לכאן מפני שהציבור הערבי בארץ-ישראל ובעולם הסובב הזמין אותנו. לאננו מפני שידענו שזה צו היסטורי, לאומי, ציוני ומוסרי של העם היהודי. אולם כבר מראשית דרכה של התנועה הציונית היה ברור למעצביה, למעצבי דרכה ולמנהיגיה שכל מעשי התנועה הציונית, פיתוח היישוב היהודי, פיתוח המפעל הציוני, יהיו מלווים בעשייה הגדולה, הנועזת והמחמדת למען הבנה בין יהודים לבין ערבים מישראל בארץ-ישראל ומחוצה לה.

בזמן הקצר העומד לרשותי אני רוצה, כמובן, לסקור את כל תולדות המפגש היהודי-ערבי. יש לנו הישגים רבים, היו לנו כישלונות רבים, אבל דבר אחד אי-אפשר להכחיש וגם אויבנו אינם יכולים להכחיש, שבכל מקום שהציבור היהודי, שהיישוב היהודי, שהתנועה הציונית הגיעו אליו כדי להקים יישובים, כדי להתנחל, הם שקדו על החובה הזו לפעול למען ההידברות עם היישוב הערבי הסובב.

לצד האמת הזו שדיברתי עליה — וזו האמת שאני מציע לחבר הכנסת טובי ולכולם שלא להתעלם ממנה — יש, לצערי, עוד אמת אחת. אני יכול לקבוע שבר כבוד עם הפעולה הכבירה שנעשתה בעיקר בעבר — לצערי, פחות בהווה — בעניין המפגש היהודי-ערבי ולמרות זאת לא הכנסנו לתודעתנו שכל החלטה, כל מעשה שאנו עושים לקידום המפעל הציוני, כל נושא בחיינו קשורים בציבור הערבי בארץ-ישראל. כל תחום, כל נושא שאנו עוסקים בו — קליטה, איגוד מקצועי, התיישבות, ביטחון, חינוך — כל נושא שממשלה כלשהי בישראל דנה בו קשורים לחיים של היישוב הערבי בישראל ולמפגש בין שני העמים.

אני מצטער לומר שמעט מדי חברים בממשלה הזאת ובממשלה הקודמת, מעט מדי חברי כנסת ערים לכן שאיננו יכולים להתעלם מעובדת קיומם של הערבים בארץ-ישראל, ומכך, שכל החלטה וכל מעשה קשורים בחיי הציבור הערבי בישראל.

לאחר ששמעתי כאן את דברי חבר הכנסת תופיק טובי שהצביע על כמה מחדלים, אני רוצה לומר לכם, עם כל ההתקוממות שיש בלבי על אופן הצגת הדברים עליידי, שאנחנו חייבים לעשות היטב את חשבון הנפש של עצמנו. בתחומים רבים מעשינו לוקים בחסר. יש להכין שאת הצדק של ההתנחלות היהודית בגליל, כמו בכל מקום אחר בארץ, איננו שואבים מההסכמה של העולם הערבי להתחלותו. אבל גם אם יש בכך צדק וגם אם אנחנו פונים לבתי-משפט חוזרים בהם בסכסוכי קרקעות: גם אם אנחנו צודקים בעצם הקמת המועצה החדשה בגליל שדובר עליה, הרי כל עוד לא נצביע על כך שהקימו חשית מחושבת לפיתוח היישובים הערבים, כל עוד לא הצבענו על כך שבר כבוד עם ההתנחלות היהודית אנו פועלים למען קידום הציבור הערבי, למען פתרון בעיות כואבות של הציבור הערבי — לא נצדק, וזאת גם אם יש צדק אוניקטיבי במעשה שלנו. אם לא נצביע על כך שאנו מתקרמים לקראת שילוב הציבור הערבי בחיינו, לא נצדק, לא רק שאיננו יכולים להיראות צודקים, אלא איננו צודקים, ויקשה עלינו להמשיך במעשה הקידום והפיתוח של ההתנחלות

המפלגות, ושהיא למעשה חיונית לפיתוחה של מדינת ישראל. היא דבר שעושים אותו כחלק מהשגרה של חיינו ושל קיומנו. אין בזה — לא הילה, לא ציונות ולא מעשה בראשית חשוב. אבל, אם מתיישבים ביהודה ושומרון, ולא חשוב מה הם התנאים לפיהם מתיישבים שם, ולא חשוב אילו תנאים מקבלים כדי ללכת לשם ולרכוש בית ולרכוש אולי גם הבטחה, שאם יצטרכו לוותר על הבית, פיצויי ימית יחזרו על עצמם בצורה מרחיקת לכת עוד יותר.

הרי לגבי הגליל אין הדבר כך. מי שרוצה לך לשם וגם זה לפעמים כרוך בקשיים גדולים מאוד וכבדווקרטיה. הכרתי אנשים שהיו צריכים לחכות די הרבה זמן, אם כי בסופו של דבר הם הגיעו למצפים אחרי סיבוכים והתיישבו שם. אבל זה לא היה מלווה בברכת האומה או בהכרה שהם עושים משהו חשוב, אלא אמרו להם: "אתם רוצים לקבל איכות חיים". כאילו היה משהו בזה שהאנשים רוצים להיטיב את חלקם.

כאשר מתיישבים ביהודה ושומרון זה מעשה חלוצי. כאן אולי נעוץ הדבר. אנחנו עוד ניגע בצד הכספי. במשאבים ובאמצעים. אבל בכל הנושא הזה נעוץ גורם מרכזי. אומנם הכול מכונים שזה חשוב מאוד להתיישב בגליל, לפתח אותו, למלא את החללים וכולי. כולם מדברים על זה מצוות אנשים מלומדה. אני חושב שמעל במה זו כבר נשמעו בשנים האחרונות ססמאות כעניין זה לא אחת. אבל אין קריאה לאומית: לכו והתיישבו בגליל ובנו אותו. יש קריאה לאומית של הממשלה הזאת: לכו לעבר יהודה ושומרון, לשטחים.

אני חושב שאם אנחנו רוצים לפתח את הגליל באמת ובתמים, אם אנחנו רוצים לראות שם התיישבות יהודית נרחבת המתחשבת כמובן בערכים, שתפתח את הגליל, הרי אנחנו צריכים לתת להתיישבות שם צביון ממלכתי עם הכרה שעושים מעשה לא פחות חשוב מאשר ההתנחלות ואולי חשוב ממנה לאין ערוך.

אני מדבר על הגליל, אם כי אני חושב שהדבר נכון גם לגבי הנגב. אני רוצה להזכיר שכאשר היה חשוב ליישב את הנגב — כל מערכות ההסברה שהיו לנו אז, כל שרי הממשלה ובראשם בן-גוריון עשו מערכה גדולה והסבירו את החשיבות העצומה של ההתיישבות בנגב. זה השפיע. כי אם יש הנהגה מכוננת לכיוון מסוים — יש לזה גם השפעה חיובית.

כא לפנינו חבר הכנסת יגאל כהן-אורגד, שאני מכבדו ומעריכו ואומר שמה שעומד גם לגליל וגם לשטחים לרועץ הוא רצועת החוף.

יגאל כהן-אורגד (הליכוד):
יהודה והשומרון.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):
אני מתכוון לגדה ולעזה. אתה רשאי לפרש זאת כרצונך. אני גם חושב שבסמנטיקה הזאת, לקרוא למדינת ישראל — ישראל, לצבא — צבא ישראל וכל הקרבים האלה יש מגמה פוליטית. אני אקרא בשמות הנכונים שלהם, כפי הבחתי. אבל אתה מציג את הדברים האלה כאילו מדובר כאן בגוף מרכזי כלשהו בתוך המדינה — רצועת החוף הכולעת את כל האמצעים, כל התקציבים, כל האפשרויות של המדינה ולכן סובלים גם השטחים וסובל גם הגליל ואולי גם סוכל הנגב.

אבל האמת היא שכסופו של דבר זהו החלק המפותח של המדינה, המאוכלס ביותר, ויש שם צרכים חזקים מאוד. אם אזור זה לא יפותח ולא יוחזק, אינני יודע איך המדינה תקיים את שירותיה ותעמיק את מפעליה התרבותיים והכלכליים.

חבר הכנסת טובי, יחשבו שהם נתונים או שיהיו נתונים להשפעה של הסתה מצד גורמים מסוימים בלי שהם ידעו אל נכון שיש בארץ מחלקה העוסקת בתכנון כלכלי של הכפרים הערבים ויכולה לתת תשובה איך, למשל, יהיה כפר מנדה כעוד עשרים שנה, איך יהיה כפר מגידל-כרם כעוד חמש עשרה שנה או כעוד עשרים שנה. הרי יש לנו מחלקות כאלה לישובים היהודים. זו בעיית הבעיות של היישובים הערביים.

הגיע הזמן שנתרגל למחשבה שאנחנו מדינה משותפת של יהודים וערבים. אם יש לנו מחלקה לתכנון של יישובים יהודיים חייבת להיות מחלקה לתכנון כלכלי של היישובים הערביים בארץ. אם לא עשינו זאת — — —

שבת וייס (המערך):

אחר-כך יצטרפו מחלקת תיאום בין שתי המחלקות.

אמנון לינ (המערך):

ייתכן, כך צריכה לפעול ממשלה.

אם לא נעשה זאת, הרי גם אם יש צדק אובייקטיבי, מוסרי, היסטורי, לאומי בכל מה שאנחנו עושים בהתנחלות היהודית. עדיין איננו צודקים וודאי שאיננו נראים צודקים.

היו"ר מ' שחל:

אני מודה לחבר הכנסת אמנון לינ שדיבר בשם סיעת אגודת ישראל. רשות הדיבור לחבר הכנסת מרדכי וירשובסקי, ואחריו — לחבר הכנסת אהרן נחמיאס.

יאי זלמן צבן (המערך):

בשם מי?

היו"ר מ' שחל:

חבר הכנסת יאי צבן, אני חייב לציין זאת בפרוטוקול. נאמר, על-פי הנוהג, שחבר הכנסת יכול לדבר בשם סיעה אחרת כתנאי שציין בתחילת דבריו שהוא מדבר בשמה של הסיעה שנתנה לו את הזמן.

מחמד ותד (המערך):

בשם איזו סיעה ידבר חבר הכנסת וירשובסקי?

היו"ר מ' שחל:

לשם שינוי בשם "שינוי".

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מודה ליושב-ראש המכון את המכסות למפלגות ומחלק אותן. באמת רציתי לדבר בשם סיעת אגודת ישראל, אבל אני מבין שחבר הכנסת לינ עשה זאת עכשיו.

שבת וייס (המערך):

הם לא יסכימו.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

אני אדבר בשם "שינוי".

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני חושב שבשנים האחרונות המציאות היא, שמי שמתנחל ביהודה ובשומרון עושה מעשה חלוצי ממדרגה ראשונה. הוא באמת ממשיכה של הציונות ושל התיישבות היהודים בארץ ישראל. הדבר מכון על-ידי הממשלה והמוסדות המיישבים. יש תחושה שכאן באמת נעשה המעשה החלוצי הגדול של שנות השמונים, או של סוף שנות השבעים.

אני לא חשתי זאת במה שנוגע לאנשים שרוצים ללכת ולהתיישב בגליל, לכן, מה שמטריד אותי הוא שלמעשה ההתיישבות בגליל, שהיא חיונית למדינת ישראל אליבא דכל

אם אחזור רגע לרצינות, כאשר אנחנו מדברים על פיתוח הגליל, על זה יש קונסנזוס. על זה ישנה הסכמה לאומית. לזה יש לייצר את המשאבים. אני חושב שלמדינת ישראל, עם כל רצונה, קשה לבצע את הפיתוח שהיית רוצה שיעשה ביהודה ובשומרון וגם לפתח את הגליל. אני חושב שאם נמשיך להשקיע בשני המשאבים, המאבק והקטוב בחוף העם יילכו ויעמיקו: ההוצאות שלנו יילכו ויגדלו ויפגנו תמיד ליהודה ולשומרון. הפעם כדי להפסיק את דעתך, משום שיהיה זה אינטרס של הממשלה, ומי שיסבול זה אזור הגליל. אני חושב שכבוד שנה תחזור ההצעה של גדי יעקבי או של חבר כנסת אחר, ואנחנו נחמיר באותו מצב. כי אם כאמת היה פיתוח ממשי בגליל, לא היינו מקיימים את הדיון היום. אנחנו מקיימים את הדיון בגלל הצרות שיש שם ולא בגלל רוב הטוב שיש שם.

לכן, אדוני היושב־ראש, אני חושב שכדאי היה לשכנע את הנוגעים בדבר שניתן למצוא במדינה המקוטבת שלנו, השסועה בריב אחים ובזיוכוח פוליטי, נקודה אחת של שיתוף, והיא פיתוח של הגליל כיהוד, זה, כמובן, יעטר לבוא. חבר הכנסת אורגד, על־חשבון דבר שהוא שנוי במחלוקת, כי לא ייתכן להרים את שני הדגלים, ואין זה דימוי שאני יצרתי אותו. לא ייתכן להקים התנחלות מסיבית ביהודה, בשומרון ובעזה — בשטחים, בגדה, ולפתח אותם כפי שאתה ואני רוצים לפתח את הגליל. כל נשלה את עצמנו, אנשים לא יילכו לשם, כי כל האנשים ירצו ללכת לאותם מקומות שיש בהם תנאים מועדפים. וכאשר אתה הולך למקום בגדה אתה יכול לקבל וילות בתנאים פנטסטיים. ככרמאל ובמקומות אחרים בגליל אתה משלם.

יגאל כהן־אורגד (הליכוד):

אוחם תנאים כמו כרמאל.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

לא, אדוני. זה חלק מהקטוב הלאומי שיש לנו. הגליל הוא שיסבול והפיתוח הוא שיסבול. ועד שלא נבין את זה ועד שלא נחליט לבצע פיתוח של אזור אחד, של הגליל, שעליו ישנה הסכמה לאומית, לא נוכל להגיע למדיניות פיתוח של ממש. ומה שיסבול מזה הוא הדבר שכלנו רוצים בו, ביהודה ובשומרון יעמיק הקרע, תעמיק היריבות, תעמיק האיבה, גם בתוכנו, לצערי, ולא רק בינו לבין הפלשתינאים שיושבים שם.

לכן, אדוני היושב־ראש, אני חושב שאם באמת אנחנו רציניים כאשר אנחנו מדברים על הגליל ועל פיתוחו, אנחנו צריכים להבין שישנה רק דרך אחת, והיא, לייצר את כל משאבי ההתיישבות שמופנים כיום לגדה, לעבר הגליל והנגב. אם לא נעשה את זה, השטחים של ישראל שעליהם אין מחלוקת יסבלו, וירוויחו רק אותם אנשים שמבידה רבה עושים ספקולציה, אף כי רוצים לתת לפעולתם הילה של לאומנות ושל ציונות.

הו"ר מ' שחל:

אני מזדה לחבר הכנסת מרדכי וירשובסקי. רשות הדיבור לחבר הכנסת אהרן נחמיאס, ואחריו — לחבר הכנסת יוסף רוס אחרון הדוברים.

אהרן נחמיאס (המערך):

ברשות של אדוני היושב־ראש ושל חברי כנסת נכבדים, תיתי לו לחבר הכנסת גדי יעקבי שהעלה את נושא הגליל לפני הבית בהצעה לסדר־היום, ומודה אני לחברי הבית שהסכימו שהצעת־דיון במליאה. ראוי והגון שהעם יידע על שלום הגליל לאחר מלחמת "שלום הגליל".

אין צל של ספק שקביעת סדרי העדיפויות היא נה לרגלי כל שרטוט של מדיניות לאומית הן לעת הקרובה והן למועדים רחוקים. יש לנהוג כמצוות חכמים מלומדה על ראשון ראשון

יגאל כהן־אורגד (הליכוד):

האם יש הכרח שארכע מפעלים חדשים כארגמן ויקמו בהרצליה־פיתוח, בנתניה באזור התעשייה של פתח־תקוה? אני מתכוון למפעלים מתקדמים, כינויים בגודלם וגדולים. מפעלים אלה בהכונה ממשלתית ציבורית יכולים לקום, לתפקד ולמשוך אותם אנשים צעירים לגליל וליהודה.

דן תיכון (הליכוד):

על־פי החוק לא כדאי להקים מפעלי תעשייה בערי הפיתוח.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

ודאי שאני איני בקיא כמך.

הו"ר מ' שחל:

חבר הכנסת דן תיכון, אני רואה שכשאתה מחליף ספסלים — אתה גם מחליף טון.

דן תיכון (הליכוד):

אני מוכרח לומר לך שחבל שלא שמעת את דברי.

הו"ר מ' שחל:

בוודאי הפסדת.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

כאשר הפינג־פונג הזה במגרש הליכוד יסתים אוכל אולי להשלים את דברי.

אדוני היושב־ראש, ייתכן מאוד, אינני חולק על כך, שיש לחפש את כל הדרכים — והרי ראשית דברי היו מכוונים לכך — שישמו את הדגש על הכוונה לאומית של המפעלים לגליל, לנגב ולמקומות אחרים ועל עידודם. אבל אינני חושב שאנחנו יכולים לבוא ולומר: "אנחנו צריכים לעצור כל פיתוח, כל התקדמות, כל העמקה ברצועת החוף ולעסוק רק בשטחים האלה שהוכרנו".

אדוני היושב־ראש, כאן אני רוצה לציין דבר נוסף. אני חושב שאנחנו מוכרחים להבין שעל השטחים שאנחנו מדברים עליהם, יש חילוקי דעות מדיניים. יש ריכוז בציבור, יש אנשים שטוענים שאנחנו צריכים לעצור מפני שאנחנו צריכים להתקדם לעבר השלום, כפי שחלק מסוים של הבית או העם מבין אותו. אנשים גם אומרים: "מי יודע מה יקרה? ייתכן שיבוא יום ונצטרך לשלם סכומים אדירים של פיצויים לאנשים שיעטרו לרדת משם". יש מאבק על הדבר הזה. אין קונסנזוס על מדיניות ההתנחלות — לא לגבי העבר ובוודאי לא לגבי ההווה והעתיד. על זה נחלקת האומה בכנסת ומחוצה לה.

הו"ר מ' שחל:

חבר הכנסת וירשובסקי, יש לי בעיה. יש לך אותו נייר שאני מחזיק, אני הספקתי לקרוא אותו לפני 10 דקות ואתה עוד מדבר. איני יודע איך זה מסתדר.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

רשומים אצלי דברים שאינך רואה.

הו"ר מ' שחל:

חובה על חברי הכנסת לדעת, חבר הכנסת וירשובסקי עושה הפתעה, מהגדולות שראיתי אותו: הוא מחזיק את סדר־היום של מחר ונואם על־פיו את כל הנואם הזה. לכן איני יודע מתי זה ייגמר.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

הנאום יסתים ברגע שהיושב־ראש ידרוש ממני לסיים את דברי. אני מקווה שעד אז אגמור. עין הנץ של היושב־ראש, אני מרגיש. עין הנץ ולא השקפת הנץ. של היושב־ראש, אינה רואה מה שכתבתי כאן לעצמי.

חוברת ה'. ישיבה קל"ו
— הכורת בפיתוח, בכינוי ובאכלוס נרחב של הגליל —

אמרת שהיו 160 אלף נפש והיום המספר עולה על 200 אלף נפש, וההבדל הוא כזה וכזה. איך אפשר לדבר על מאזן הגירה שלילי?

אהרן נחמיאס (המעריך):

יכול להיות שלא האזנת לדברים ולא עקבת אחר המספרים. האמן לי שלא הוצאתי את הדברים מהשרוול, אלא ישבת, חקרת וברקתי, וזוהי המסקנה שאליה הגעתי.

אני רוצה לשאול אפילו אותך, חבר הכנסת רום, הלזה ייקרא אכלוס הגליל?

יוסף רום (הליכוד):

זוהי שאלה.

אהרן נחמיאס (המעריך):

יפה. הלזה ייקרא ביצור הגליל, תיעושו של הגליל? הלזה ייקרא שינוי הדמוגרפי בגליל?

חבר הכנסת מוחמד וחד איננו באולם. אני רוצה לומר, שכאשר הגליל התפתח, הוא לא התפתח רק בשביל היהודים הוא התפתח בשביל היהודים ובשביל הערבים מכל השכבות. ואין זה משנה מי יגור בגליל. כל מי שיגור בגליל ייהנה מהתפתחותו. במשך השנים שעברו מאז כינונה של המדינה היישוב הערבי התפתח, שגשג והתקדם יחד עם היישוב היהודי.

לא אומר שגם מצב התעסוקה גרוע מאוד, אבל כאן עמד סגן שר העבודה והרווחה חבר הכנסת בן ציון רובין ואמר, שבאזור הגליל יש פי שלושה מובטלים מכלל חלקי הארץ. והתעסוקה המצוייה היום היא משנות ה-50. והחורב מתהפכת על צווארם של כמה מפעלים. לא מזמן, בתשובה לשאלתה שלי בעניין מצב מפעלי הטקסטיל בבית-שאן, קם שר התעשייה והמסחר ומיל במה זו אמר: "אנחנו עושים מאמצים והולכים במסגרת תוכנית רחבה לשנות את מבנה התעסוקה". מורי ודבורי, לא מניה, לא מביה ולא מקצתיה, וחבל.

חברי הכנסת העלו את נושא ענף התיירות. אני, עבדכם הנאמן, מתרפק על דלתות משרדי הממשלה זה עשר שנים ומעלה ומבקש להקים שדה תעופה, שיכול לקלוט מטוסים בטיסות שגר לאירופה, כדי שרבות חיריים יוכלו לבוא. עניין זה יישען על מערכת של בתי הארחה ושל בתי-המלון בהתיישבות העובדת, בצפת ובטבריה. למרבה הצער, גם פה אין קול ואין עונה.

לפי דעתי, במסגרת סדרי העדיפויות של הממשלה עליה לראות בגליל אזור מועדף ביותר. לא אבין מדוע שלא ינתנו לגליל תנאים הזהים לאלה של יהודה ובשומרון. למה ומדוע? אני יודע שזה עניין של פוליטיקה שאין לעסוק ביהודה ובשומרון. אבל מותר לי לומר לפחות שיינתנו תנאים מועדפים לתעשייה שתבוא לגליל. כיום, על פי החוק לעידוד השקעות הון לא כדאי להקים מפעל בגליל בשל המרחק, בשל העלויות של כל החומרים, בשל הובלת חומרי הגלם ובשל החזרת המוצרים המוגמרים לרצועת החוף.

חבר הכנסת יגאל כהן אמר כאן, שכל אחד פועל על-פי הכלל של אחוזה פרטית. נניח שכן הוא המצב. חבר הכנסת יוסף רום כהחלט יסכים אתי. יפה, אבל ניתן לפחות לבקש שיעברו בחיאות, בכלים שלובים ולא בכלים שבורים. נוצר מצב, שביישוב מסרים ניתן למצוא דיור. יש שם דירות ריקות שניתן לאכלס אותן, אבל מצד שני אין תעסוקה. מערכת החינוך איננה מפותחת, התשתית העירונית איננה מפותחת. זה השבר, או להיפך, אפשר למצוא מקום שיש בו אולי תעסוקה, אם כי אני אומר זאת בדחילו ורחימו, ומצד שני אין דירות למגורים.

ואחרון אחרון. בלעדי קביעה זו אנחנו נתונים כצבת של מאורעות ונהגים בדרך שכל הלוחץ — ולא כל העדיף — זוכה.

הגליל, למרבה הצער, הוא מעין פנינה חרוקה שאין דורש לה. אני מלא חששות שלאחר מלחמת שלום הגליל, לאחר שתבוא רגיעה באזור ולא יהיו עוד הפגזות וזעקות — לא, חלילה, שאני מתגעגע אליהן — לבותיהם של העם ושל הממשלה יתרחקו מהגליל.

מורי ורבותי, גם כאשר היו הפגזות וחורבן הבטחות למכביר וכיד רחבה, והנתונים שאצטט עוד מעט מדברים בעד עצמם בבחינת "לא כל שכן". ואני מזמין את חבר הכנסת דן תיכון שטען, שבעשר השנים האחרונות היתה התפתחות, ואת חבר הבית להאזין למספרים על התפתחות האוכלוסייה בגליל. אני מתכוון לבית-שאן, לחצור הגלילית, לטבריה, ליקנעם-עילית, לכרמיאל, למגדל-העמק, למעלות, לנצרת-עילית, לעפולה לעכו, לקריית-שמונה ולשלומי. ב-1975, אדוני השר, התגוררו ביישובים האלה 162,570 נפש. ב-1981 התגוררו שם 207,650 נפש, גידול של 33,080 נפש. אם אנחנו לוקחים את הממוצע, אנחנו מקבלים, שמדי שנה בשנה החוספו לגליל, בכל היישובים האלה, לכל הערים גם יחד — 4,725 נפש. באותה תקופה נולדו בגליל 27,750 בנות ובנים. פירושו של דבר שהיתה תוספת אוכלוסייה של 5,250 נפש במשך שבע שנים. במשך השנים הללו לא היה אדם בישראל, לא היתה ממשלה בישראל, לא היה שר בישראל, לא היה שליח ציבור, שלא העלו בראש דאגתם וכראש דאגתה של המדינה את האכלוס, את הפיתוח ואת הבינוי של הגליל. ואם חבר הכנסת דן תיכון אומר, שבמשך עשר השנים האחרונות נעשה הרבה, הנה מה שנעשה.

דבר נוסף: באותה תקופה באו לגליל 10,000 עולים בקירוב. מרצועת החוף באו כ-7,500 נפש, ובסך הכל 17,500. מכאן, מבחינה אריתמטית פשוטה — אם כי בדרך כלל כאשר מדובר בכני אדם צריך להזהר מאריתמטיקה — היתה הגירה שלילית. לאחר הריבוי הטבעי, לאחר ההוספה של האוכלוסייה ושל העולים, היתה הגירה שלילית של 25,000 נפש.

יוסף רום (הליכוד):

אתה מציין כאן את התוספת נטו, איך יכול להחסיר פעמים 5,000 נפשות זה נטו אחרי ההורדות והתוספות. המספרים שלך מראים שהיתה תוספת נטו של 5,000 נפשות.

היור' מ' שחל:

חבר הכנסת רום, אם אינני טועה אתה רשום לרשות דיבור אחרי חבר הכנסת נחמיאס.

יוסף רום (הליכוד):

כאן נאמר שהיה מאזן הגירה שלילי. המספרים שהביא חבר הכנסת נחמיאס מוכיחים שלא היה מאזן הגירה שלילי.

דינאל רוזיליו (המעריך):

האם לא היה מאזן הגירה שלילי. חבר הכנסת רום?

יוסף רום (הליכוד):

במשך חמש השנים האחרונות — לא.

דינאל רוזיליו (המעריך):

הלוואי.

אהרן נחמיאס (המעריך):

חבר הכנסת רום, האמן לי שהייתי שמח לעלות על הבמה הזאת ולבשר, שבאכלוסו של הגליל חלה התפתחות מופלאה.

יוסף רום (הליכוד):

אינני אומר זאת. אינני מרוצה מהמצב הקיים. אבל אתה

ואכן, הגליל נגאל בדם ויזע עם חידוש היישוב היהודי כימי העליה הראשונה, ראש פינה, מטולה, יסוד המעלה, מנחמיה, סג'רה ויישובי הגולן, שנסודו בסוף המאה ה-19 ובתחילת המאה הזאת.

הגליל הוא אחד האזורים שיכולים להיות דגם לחיים משותפים של יהודים, מוסלמים, נוצרים, דרוזים, צ'רקסים ובדואים. גם אם הדגם של הגליל עדיין איננו מושלם ויש לעשות הרבה כדי לקדם את החיים המשותפים הרי עצם העובדה שבגליל, בתבל ארץ זה יש אוכלוסייה מעורבת של בני כל העמים, כל העדות, כל הדתות האלה; מהווה אתגר לממשלת ישראל ולעם ישראל וניתן להראות שאפשר להגיע לדגם של חיים משותפים, ראשית כול בגליל.

כאן יש לומר שפיתוח הגליל ואכלוסו ביהודים נוספים מהווה תרומה לפיתוח כל הגליל וכל האזור לטובת כל התושבים מכל העדות והדתות, כי יישוב הגליל על-ידי יהודים נוספים איננו נעשה על-ידי נישול של התושבים הערבים ואיננו גורם לכך. פיתוח הגליל איננו מצר את צעדיהם של החורשים הלא-יהודיים אלא להיפך. הקידום והפיתוח שהביאה ההתיישבות היהודית לגליל, כפי שהביאה לחלקים אחרים של הארץ, מהווים תרומה גם ליישוב הלא-יהודי. גם ליישוב הערבי. יש לומר לכל הדוברים בשם היישוב הערבי בגליל, שהם צריכים להיות הראשונים שצריכים לדרוש את פיתוח הגליל ועליהם להיות מעוניינים בכך, אם על-ידי התיישבות גדולה ונרחבת, אם על-ידי תיעוש, ואם על-ידי הגדלת התשתית, כי בזאת אנחנו משרתים את האינטרסים של מדינת ישראל כולה על כל אוכלוסייה, היהודים והלא-יהודים.

נשמעו כאן דיבורים על כך שיישובם של יהודה והשומרון כא על חשבון יישוב הגליל, שמי שמיישב את יהודה והשומרון — עושה זאת על חשבון יישוב הגליל. אני חושב שאין שקר גדול מזה.

גד יעקבי (המערך):

אין שקר גדול מזה — זאת הפרזה.

יוסף רום (הליכוד):

אני מקבל, די שזה שקר, אולי יש גדולים ממנו. אני מוכן לקבל ששמעתי כבר דברים נוראים מזה. אמרתי זאת לצורך המליצה.

יש להודות שההיפך הוא הנכון. ממשלה זו הדוגלת בהתיישבות בכל חלקי ארץ-ישראל שמיישבת ויישבת את יהודה והשומרון בתנופת התיישבות שלא היתה גדולה ממנה. ביצעה גם תנופת התיישבות שלא היתה גדולה ממנה בגליל. ממשלות קודמות שדגלו בסלקציה בהתיישבות, שנתנו עדיפות להתיישבות באזורים מסוימים, לא יישבו — לא את הגליל ולא את יהודה והשומרון.

שבת וייס (המערך):

כרמיאל, צנרת-עילית.

יוסף רום- (הליכוד):

חבר הכנסת שבת וייס, כל הכבוד למה שנעשה בכרמיאל ובצנרת-עילית.

שבת וייס (המערך):

דיברת על שקר...

יוסף רום (הליכוד):

אתן לך מספרים. סטטיסטיקה היא לפעמים דבר מעניין מאוד. ב-10 השנים שבין 1967 ל-1977, הוקמו ביהודה ובשומרון שלושה יישובים, וכמה יישובים הוקמו בגליל? הוקם יישוב אחד.

אני שואל אתכם: האם יש מקום למצב כזה במציאות של 1982, כאשר בעולם אנו עדים למודרניזציה, כאשר בישראל נעשים דברים גדולים, וכל זה נכון כאשר יש תיאום. אבל האמת היא שיש היום חוסר תיאום מוחלט, אדוני השר מרדור. כאשר הגשתי את חוק הגליל, המטרה שלי היתה לבלום את המצב שלפיו כל אחד עושה בתקציבו ככאחוזתו הפרטית. המטרה היתה לרכז את הכול ביד אחת וליצור כלי ומנוף שיאפשרו להתכנן, לבצע, להוציא לפועל תוכניות. זה דבר פשוט, אבל החוק בא גם לעגן את המדיניות של הממשלה בתקציב המדינה. כאשר יש תקציב מאושר על-ידי הכנסת, יכול השר לממן פעילות רחבה בתעשייה, בבנייה, בתשתית, בכבישים, בתקשורת, ובכול מכול כול.

גם המצב שרצועת החוף תמשיך להיחנק אינו אפשרי. אינני אומר זאת חס-ושלום לבני האדם שגרים שם, אבל הצפיפות שם היא גדולה. מצד שני, יש לנו גליל יפה, מלא הוד והדר, שבעברו רשם דפים נאים בדברי הימים של העם היהודי. הוא יישאר נתון בצבת של גבולות כאשר מצבו הדמוגרפי הולך ורוע.

ולכסוף, התנועה הציונית והעם היהודי בשוכו לארצו לא שמרו כבוד אף פעם אחת את רצונם לאכלס את ארץ-ישראל. אין זה סוד. איני מתבייש, אלא אני אומר זאת בגאווה רבה: כשם שיש התיישבות וכשם שיושבים בתל-אביב, בחיפה ובירושלים, אני רוצה שיהיה גם יישוב יהודי בגליל. לא על חשבון איש, אלא לצד, יד ביד, באחווה, בשלום וברעות עם היישוב הערבי.

אני רוצה לקנות שלאחר הדיון הזה ולאחר קבלת ההחלטות, יהיו גם תוצאות מעשיות.

אני רוצה לומר לך דבר נוסף, אדוני השר. העלינו מעל הכמה הזאת את מצב החקלאות בהר. ענה מי שענה, כבודו במקומו מונח: הקמנו קרן, אנחנו הולכים לתקן. במקום 1,500 מטילות יהיו 3,500 מטילות — ועוד ועוד כהנה וכהנה. אדוני, האמן לי, מצב החקלאות באזור ההר לא השתנה כהוא זה. מאז דובר בנושא כאן בכנסת ועד היום הזה לא השתנה דבר.

אני חושש מאוד מאוד שלאחר שפג המתח הביטחוני — ואני מודה שזה דבר גדול בשביל תושבי הגליל, אני מתפלל שכך יימשך עד עדי עד, כל עוד אנחנו קיימים — שרחוק מהדאגה ורחוק מהעין, יהיה גם רחוק מהלב. זאת דאגתי הגדולה.

אם נתאחד ונראה בגליל מקום שיש לחדש בו ולהשיב עטרה ליושנה, נוכל לעצור בעצנים פקוחות, לקראת פיתוחו, שגשוגו. כינויו ותיעושו של הגליל.

היז'ר מ' שחל:

תודה לחבר הכנסת אהרן נחמיאס. רשות הדיבור לחבר הכנסת יוסף רום, אחרון המשתתפים בדיון זה.

יוסף רום (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, טוב הדבר שהכנסת דנה בנושא החשוב של כינוי הגליל של אכלוסו ושל פיתוחו. עניין הגליל עלה לדיון ביוזמתו של חבר הכנסת גד יעקבי. זה רק בא לציין ולהוכיח שאכן הגליל הוא חלק חיוני של ארץ-ישראל, וכולנו מופקדים על פיתוחו כפי שאנחנו מופקדים על פיתוחו של כל חלק אחר חיוני בארץ-ישראל.

חשוב לציין שלא מש יישוב יהודי מהגליל מאז ימי בית-שני. היישוב היהודי נמשך בפקיעין, בשפרעם, בעיר הקודש טבריה וצפת כמשך כל הדורות, בהפסקות קצרות פה ושם, אבל בסך הכול הגליל היה מיושב ביהודים כמשך כל שנות גלותו.

הנכנסים מאזן ההגירה הוא שלילי. אם מספר הנכנסים עולה על מספר היוצאים, מאזן ההגירה הוא חיובי.

היור"ר מ' שחל:

חברי הכנסת, אני אעביר את הנושא לוועדת הפירושים.

יוסף רום (הליכוד):

כדיוק, כדי שיסבירו שם לחברי הכנסת מה זה מאזן הגירה חיובי ומה זה מאזן הגירה שלילי.

עכשיו אני רוצה לדבר על פיתוח הגליל.

מיכאל ברוזר (המערך):

הוכחת כבר חד-משמעית שהליכוד עשה הרכה יותר מן המערך.

יוסף רום (הליכוד):

אני רוצה לדבר עתה על מה שיש לעשות.

מיכאל ברוזר (המערך):

אתרי כל מה שעשייתם, האם דרוש לעשות עוד?

יוסף רום (הליכוד):

נעשו דברים רבים ויש לעשות עוד הרכה יותר ממה שנעשה. ראשית כול, יש הכרח להתחיל בתנופת תיעוש גדולה בגליל. בכך אינני מחדש. כולנו אמרנו אותם דברים. הבעיה היא שאין להסתפק באמירה, אלא יש גם לעשות. אחד הדברים שעומד בפנינו היום, הוא להתחיל בתנופת עשייה.

גד יעקבי (המערך):

— — —

יוסף רום (הליכוד):

אני פונה לממשלה — לא לאופוזיציה.

מיכאל ברוזר (המערך):

הכול הולך ליהודה ושומרון.

יוסף רום (הליכוד):

על יהודה ושומרון כבר דיברתי.

מיכאל ברוזר (המערך):

הכסף שם. אתה רוצה בתנופת עשייה, זה יפה מאוד מצדך, אבל אולי תסביר מניין יילקח הכסף.

יוסף רום (הליכוד):

תיכף אסביר לך. אם תיתן לי להסביר — אסביר.

במה שנוגע לתנופת עשייה, בעניין תיעוש הגליל — יש לקחת את הדגם שהוצע לגוש מעלות-כרמאל-חובל בגליל המערבי, מה שנקרא "חבל המדע בגליל המערבי". את הדגם הזה יש להרחיב ולהחיל על כל האזורים בגליל — הגליל המערבי, המרכזי, המזרחי והתחתון. יש לכסות את הגליל במערכת של תעשייה מתחכמת.

דבר נוסף שיש לו חשיבות עליונה הוא נושא התחבורה. אחת הבעיות של הגליל היא רחוקו מן העין ורחוקו מן הלב. הדרך לקצר את המרחק הזה היא עליידי תחבורה יעילה. החשיבות העליונה היא של כבישים מהירים בגליל — כבישי אורך וכבישי רוחב, וכבישים שיחברו אותם אל השדרה המרכזית של הכבישים המהירים במרכז הארץ.

נוסף על כך יש צורך בשדות תעופה פנים ארציים. אחת הדרכים לקצר את הדרך לגליל היא שדות תעופה פנים ארציים. לא עשינו די בשטח זה. גם שדה תעופה בינלאומי בצפון. עם כל הבעייתיות שבכך, הוא חיוני. אני יודע שכל אחד רוצה ששדה תעופה בינלאומי יהיה אצל השני. איש אינו רוצה

גד יעקבי (המערך):

הבעיה אינה מספר היישובים, אלא כמה אוכלוסין יש בהם.

יוסף רום (הליכוד):

אני מדבר על החיישובות ועל תפיסת קרקע. דובר הרכה על אובדן קרקע לאום בגליל.

גד יעקבי (המערך):

האם אתה משווה מצפים שיש בהם עשרה או עשרים אנשים, לנצרת-עילית ולכרמאל?

יוסף רום (הליכוד):

עוד אדבר גם על מאזן ההגירה. אבל לפני כן נדבר על מה שהוקם.

היור"ר מ' שחל:

אני יודע מתי תדבר, יש לך עוד שתי דקות.

יוסף רום (הליכוד):

בשתי דקות אסיים, בכל אופן אשתדל, אם לא יפריעו לי יותר מדי.

עובדה היא שבשנים 1977 — 1981 הוקמו בשומרון קרוב למאה יישובים, והוקמו בגליל למעלה מחמישים יישובים.

מיכאל ברוזר (המערך):

ממש פלאי פלאים.

יוסף רום (הליכוד):

פלאי פלאים. חשוב לציין את הדברים האלה כי נאמרו דברים חמורים ביותר על קיפוח הגליל, ואני אהיה הראשון שיאמר שיש צורך לעשות הרכה יותר למען פיתוח הגליל. אני בהחלט מקבל שפיתוח הגליל דורש תנופה חזקה בהרכה אבל איני מקבל שהיה מאזן הגירה שלילי. היה מאזן הגירה שלילי בגליל במשך שנים ארוכות, אבל עובדה היא שבחמש השנים האחרונות השתנה הכיוון, ולראשונה יש מאזן הגירה חיובי בגליל.

אהרן נחמיאס (המערך):

אספק לך נתונים.

יוסף רום (הליכוד):

לפי הנתונים שאתה נתת יש מאזן הגירה חיובי.

אהרן נחמיאס (המערך):

הנתונים הם אינם שלי, אלא של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

גד יעקבי (המערך):

אל תבלבל אותו בעובדות.

יוסף רום (הליכוד):

חבר הכנסת נחמיאס, מסרת עובדות. אתה עצמך אמרת שבשנים האחרונות, נוספו לגליל בממוצע 5,000 תושבים יהודים.

אהרן נחמיאס (המערך):

4,725 מדי שנה בשנה.

יוסף רום (הליכוד):

יפה. 4,725. עיגלתי את המספר ל-5,000. אני מקבל שהמספר הוא מעט למעלה מ-4,725. מכאן, היה גידול. לא היה מאזן הגירה שלילי פירושו שמספר התושבים יורד. כאשר אני מדבר על מאזן הגירה שלילי, פירושו הדבר ירידה. מדובר על נטו. מאזן הגירה הוא הנטו. מחשבים כמה נכנסים וכמה יוצאים. אם מספר היוצאים עולה על מספר

ל' בחשוון התשמ"ג (16 בנובמבר 1982)
— הכורח בפיתוח, בבינוי ובאכלוס נרחב של הגליל; מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת —

שר התעשייה והמסחר ג' פת:
גם הממשלה תמהה.

מיכאל בר-זהר (המערך):
אולי תסתדרו קודם עם הממשלה ואחר-כך תבואו אלינו?

יוסף רום (הליכוד):
קודם כול אני צריך להסתדר עם האופוזיציה. עם הממשלה אני כבר אסתדר.

מיכאל בר-זהר (המערך):
האם אתה בטוח?

יוסף רום (הליכוד):
אל תדאג לי, אני בטוח. לעת עתה מי שעושה הרכה רעש זו האופוזיציה.

בנושא של פיתוח הגליל — יש תקציבים ממשלתיים לפיתוח הגליל בכל משרדי הממשלה. אחת הבעיות שהועלו עליידי כמה דוברים — ואני מסכים עם הדברים שנאמרו — הוא תיאום הפיתוח בין משרדי הממשלה, כדי שעבודת הפיתוח תהיה יעילה ביותר, כדי שהתקציבים המוגבלים שבידינו ינוצלו בצורה היעילה ביותר, כאן יש מקום רב מאוד לשיפור, להצעות קונקרטיות, אבל את זה יש לסכם בדיון עם הממשלה.

היו"ר מ' שחל:
חבר הכנסת רום, עליך לסיים. אומרים שאני מעריך אותך במיוחד. באים אלי בטענות על כך.

יוסף רום (הליכוד):
ואומנם יש לך סיבה טובה לכך, סוף סוף אנחנו "מאותו הכפר".

אסיים במשפט סיכום. ידידי מהגליל, אלה מאתנו שרוצים לקדם את פיתוח הגליל באמת, חייבים להתנגד להצעתו כאזור מקופח. כאזור נחשל כאזור שאין בו פיתוח, כאזור בעייתי. מי שרוצה למשוך כוחות טובים לגליל, מי שרוצה למשוך יומים, צריך — —

איר צבן (המערך):
יצטט את חז"ל: "כל הרוצה להעשיר — יצפין".

יוסף רום (הליכוד):
אני שמח שכיוונתי לדעת גדולים. אני אומר את הדברים בצורה פשוטה: אנחנו צריכים לתת לגליל תנופת פיתוח, ולפעול למען משיכת כוחות. לגליל יש בעיות רבות, אבל הוא מקום נהדר, מקום יפה, מקום בעל פוטנציאל יוצא מן הכלל, מקום בעל תנופת פיתוח. עלינו לפנות לכוחות היוצרים בעם ישראל, הן בארץ-ישראל והן בגולה, ולקרוא להם שיתחוו את הגליל.

היו"ר מ' שחל:
תודה לחבר הכנסת יוסף רום. חברי הכנסת, הדיון הזה יסוכם ותיערך עליו הצבעה באחת הישיבות הקרובות.

ה. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

ברשות היושב ראש, הנני מתכבד להודיע כי הונחה היום על שולחן הכנסת הצעת חוק החזמים האחדים שהחזירה ועדת החוקה, חוק ומשפט. לקריאה שנייה ולקריאה שלישית.

ששדה תעופה בין-לאומי יהיה אצלו בשל בעיות של רעש ואיכות חיים. אך בסופו של דבר חייב להיות שדה תעופה בין-לאומי שישרת את טיסות השכר לצפון הארץ.

דובר פה הרכה על פיתוח תעשיית החיידות. לא ארחיב את הדיבור על כך כי אין מחלוקת על חשיבות החיידות לכלכלת הגליל. דובר על בניית תשתית, על כינוי, על שיכון, על תקשורת, על חינוך. אחת הבעיות המרכזיות היא בעיית התקשורת — טלפונים וטלקס לאזורי התעשייה ולמפעלים השונים בצפון.

כדי להגיע לפיתוח הזה יש, להערכתי, לעשות הרכה יותר למען משיכת השקעות הון פרטי. למען השקעות של יזמים פרטיים. יש לפעול כך שיהיה להם כדאי לבוא לגליל. אחת הבעיות שלנו קשורה לעידוד השקעות הון והיא, שאין תמריצים להליכה למקומות מרוחקים. אזור א' פלוס קיים גם במרחק של חצי שעה מתל-אביב, כעוד שאנחנו מדברים על מרחקים של שעתיים ושלוש שעות.

קריאה:
מבחנית ההטבות, אין הבדל בין אזור א' לבין אזור א' פלוס.

יוסף רום (הליכוד):
זה גרוע עוד יותר. אזורים שבכעריפות א' בוודאי יש במרכז.

גד יעקבי (המערך):
כאשר נותנים לשכונת וילות במרחק של 40 דקות נסיעה מתל-אביב מעמד של אזור פיתוח א', מה הפלא שאין הולכים לגליל?

יוסף רום (הליכוד):
אני חושב שהדברים מתנגשים האחד בשני. אני חושב שיש לתת תוספת לגליל. אני עומד על כך שלגליל תינתן תוספת מעבר למה שניתן למקומות קרובים יותר למרכז.

מיכאל בר-זהר (המערך):

יוסף רום (הליכוד):
יש יותר מא', יש א' פלוס. אני זוכר גם שבתלושי המשכורת היה א' פלוס פלוס. אם הבעיה היא סמנטית, תמיד ניתן למצוא פתרון.

קריאה:
א' בריכוז.

היו"ר מ' שחל:
חברי הכנסת, האם זה שיעור במתמטיקה?

יוסף רום (הליכוד):
אני רואה שאתם נהנים מאוד לשאול אותי שאלות. אני שמח להמשיך בכך.

מיכאל בר-זהר (המערך):
אנחנו תמהים במקצת.

היו"ר מ' שחל:
הורעה למוזכר הכנסת.
משנה למוזכר הכנסת ש' יעקבסון:

חברת ה' ישיבה קל"ו
— הצעת חוק לתיקון ולהארכת תוקף של תקנות
שעת-חירום (תשלומי חובה) —

ו. הצעת חוק לתיקון ולהארכת תוקף של תקנות שעת-חירום (תשלומי חובה), התשמ"ג — 1982* (קריאה ראשונה)

חברי הכנסת, הדיון הוא במסגרת דיון אישי של עשר דקות המוקצות לכל אחד מהמשתתפים. נרשמו לדיון הזה כמה חברי כנסת. ראשון הדוברים — חבר הכנסת צירלי ביטון. אחריו — חבר הכנסת מרדכי ורשובסקי.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, הצעת החוק המונחת לפנינו היא נורה אדומה לקראת הבאות.

חברי הכנסת, לפני שבוע, בעת הדיון על הצעתו של חבר הכנסת יעקבי, השמינו חברי כנסת רבים ביקורת קשה על הדרך שבה מוגהת הכלכלה בישראל. בין המבקרים היו גם כמה חברי כנסת מהקואליציה דווקא. שלא חסכו ביקורתם על הנעשה במשק. על כך שהאינפלציה מגיעה כבר לכ-140% אין ויכוח. זה כבר ברור. הוריו שנותר הוא, על הדרך להציל מה שניתן להציל עקב הפגיעות מצד ה"כלכלה הנכונה".

ב-5 בספטמבר, 1982 הופיעה ב"ידעיות אחרונות" ידיעה שבה נאמר כי מספר סודי של בנק ישראל התרועע על ידיה צפויה בתורות מטבע חוץ. בגוף הידיעה דווח גם על שיעור היירידה, אולם אין זה חדש למתמצאים בנעשה במשק. כי מאז ביטול הפיקוח על מטבע זר, באוקטובר 1977, יתרות המטבע הזר הן בירידה.

ביטול הפיקוח הביא להברחת הון לחוץ-לארץ, ובין היתר הפסיקו גם הבנקים לפקח על תמורות היצוא, אם הוכנסו לבנק במלואן. ודרך היצוא כאמצעי להברחת הון העבירו יצואנים רבים סחורות ומוצרים בסכום גדול מהתצויה. כך שהתמורה שהועברה לבנק הישראלי היא פחותה בהרבה מערך היצוא. היתרה בין מה שהועבר למעשה לבין מה שהצויה עליו נותרה לזכות אותו יצואן בבנקים בחוץ-לארץ.

במדינת ישראל הולכת ופוחתת הרורכה של מטבע חוץ, ובשנה שעברה כבר הגיעה ההרעה לכדי 2.5 מיליארד דולר.

חברי הכנסת, במצב עגום כזה חובת הממשלה היתה לפעול להחזרת הפיקוח על מטבע חוץ וליצירת קשיים בהעברות. בדרך החקיקה היתה צריכה הממשלה להקשות על מבריתיו הון בכלל ועל מבריתיו מטבע זר בפרט. גישה כזו מקובלת בכל מדינת חוק וסדר ובכל משטר החרד לעתיד הכלכלה של המדינה. לא כך עושה ממשלת ארידור-מרדור. ממשלה זו, חברי הכנסת, מחזירה אותנו לאחור מבחינת החקיקה הנוגעת לכלכלה ולכל הקשור בה.

חברי הכנסת, בתקופתו של הסולטן עבד-אל-חמיד באימפריה התורכית הונהג כופר שירות צבאי, "בדלי-סער". כדי לאפשר לבני העשירים להתחמק מחובות השירות הצבאי ניתן להם לשלם כופר שירות. וכך העשירים נהנו מכל הטוב של המשטר דאז, אך לגבי החובות? — חלילה וחס. זה לא היה כשבילים. רק בני העניים שירתו בצבא. אט אט עבר הכופר גם לגבי מעשים כלתי חוקיים אחרים, תחילה בין השבטים עובדי האדמה שגם אצלם הונהג הכופר.

לפני כחודשיים נתפס זוג יהודים "קדושים מאוד", בשם זילברברג, וברשותם נמצאו רשימות ומסמכים המעידים על תנועות חשבוניות הסודיים של כ-60 מירדיה של ממשלתנו, בסך כולל של 70 מיליון דולר. שמות האנשים לא פורסמו, ומאז ועד היום הוה פועלת הממשלה למניעת פרסום

היור' מ' שחל:

חברי הכנסת, אנו עוברים לסעיף הבא בסדר-היום. חוק לתיקון ולהארכת תוקף של תקנות שעת-חירום (תשלומי חובה), התשמ"ג — 1982, קריאה ראשונה. את החוק יביא שר התעשייה והמסחר, מר גרעון פת.

שר התעשייה והמסחר ג' פת:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הצעת החוק המונחת היום בפני הכנסת לקריאה ראשונה עוסקת בשני נושאים, ואציגם, ברשותכם, שלא לפי סדר הופעתם בהצעת החוק.

תקנות שעת-חירום (תשלומי חובה), הותקנו בשנת תשי"ח (1958) בהחליפן חקיקה מתקופת המנדט ומראשית ימי המדינה כאותו נושא. תקנות אלה נותנות סמכות בידי השרים, שנחמנו על-ידי הממשלה לשם ביצוען, להסדיר, על-ידי הטלת היטלים, את יבואם של טובין לישראל, החוקתם, מניעת רווחי יתר ולקביעת מחירי אחדים להם, וכן להסדיר את עידוד היצוא.

הפעלת התקנות, הנעשית בכפוף להסכמים בין-לאומיים שישראל היא צד בהם, כמו ההסכם בין ישראל לקהילייה הכלכלית האירופית, הסכם גאט"ט והסכמים אחרים, היא מכשיר חשוב בידי המדינה לאחוז באמצעים המתחייבים מהחלטות של ביצוע מדיניות כלכלית. מכשיר דומה מצוי כיום בידי רוב המדינות המתועשות.

על מנת שלא להשאיר נושא זה מוסדר בתקנות שעת-חירום שיש צורך להאריך מדי פעם, הפיץ משרדי בין משרדי הממשלה הצעת-חוק להצעת-חוק שתסדיר בחוק מקיף הטלת היטלים מיוחדים על-ידי הממשלה. בחוק זה יוסדרו גם הנושאים שהתקנות כאות להסדירם. עם סיום הדיון בהצעות של משרדי הממשלה, ולאחר אישור הממשלה, תוגה ההצעה על סדר-היום של הכנסת ואזי יבטלו התקנות וייכנס לחוקפן חוק שאותו תחוקק הכנסת.

ומכאן לעניין השני. עם הפעלתן של התקנות הוכרז כי לשם הקלת ביצוען יש צורך לאפשר למנהל המכס והבלו, הממונה על הביצוע של התקנות, למייר עבירה על התקנות ככופר כסף, כדומה למצב בכל החוקים הדנים בעבירות מס כגון: חוק מס ערך מוסף, פקודת מס הכנסה, פקודת המכס, חוק מס קנייה ואחרים.

כיום, משנתגלתה עבירה על התקנות יש חובה להעמיד את העברין לדין. הדבר אינו תמיד מוצדק בשל מהות העבירה, ובשל העומס המוטל על תביעה ועל תביעה-המשפט. המרת המשפט בכופר כסף תיעשה על-ידי אגף המכס והבלו, על-פי קריטריונים מבוקרים ובפיקוח משטרה.

עניין נוסף שתוקן במסגרת זו הוא הקביעה, כי אי-הגשת דוחות כמועד יהווה עבירה. לצערנו, עקב חוסר הוראה כוזרבו המקרים שחייבי דוח אינם מגישים אותו כמועד ויש לתקן ליקוי זה.

אבקש, אם כן, לאשר בקריאה ראשונה את הצעת החוק ולהעבירה לדיון בוועדה הכספית לשם הכנתה לקריאה שנייה ולקריאה שלישית. אמרתי בראשית דברי כי המדובר הוא בתקנות שעת חירום אשר הותקנו לראשונה בשנת 1958.

היור' מ' שחל:

אני מודה לשר התעשייה והמסחר.

* רשומות (הצעות חוק, חוב' 1602).

קדוש מעונה לעומת מה שהולך להיות כאן בחסות החוק.

לסיום, אני מבקש לקרוא לחוק הזה בשמו: "חוק היתר הברחות מטבע חוץ", או לחלופין "חוק למען זילברברג ושותפיו". והצעה אחרונה, אדוני היושב-ראש, אני מציע לחברי הכנסת להחזיר את החוק הזה לממשלה.

היור' מ' שחל:

תודה לחבר הכנסת ביטון. חברי הכנסת, אני חושב שלמען כבודם של הרשומים לרשות הדיבור נחליט על הפסקת הדיון בגלל מיעוט חברי הכנסת הנוכחים כאולם.

יור' צבן (המערך):

— — —

אורה נמיר (המערך):

מהקואליציה יש פה בשעה זו חבר כנסת אחד.

משה שחל (המערך):

הוא הנואם שעומד בתור לנאום. ויש סיעות שלמות שאינן נמצאות כאן. אני מחליט על נעילת הישיבה בגלל הסיבה הזאת.

מרדכי וירשובסקי (שינר — מפלגת המרכז):

אולי אתה מוכן לקרוא את רשימת הנואמים?

משה שחל (המערך):

אתה הראשון שרשום לרשות הדיבור, ואני משוכנע שאני עושה זאת לכבודך ולכבודו של חבר הכנסת דן תיכון. אתם נמצאים כאן כדי לדבר. עם מספר כה קטן של חברי הכנסת, אני חושב שזאת הדרך היחידה למחות על התופעה הזאת.

אני נועל את הישיבה. הישיבה הבאה מחר בשעה 11:00.

השמות. עתה הוגשה אפילו הצעת חוק זו התפרדה במיוחד עבור אנשים מסוגם של אלה שכרשימת הזילברברגים.

חברי הכנסת, הצעת החוק הזו היא ההסבר היחיד של החוק המוצע. בסעיף 1 מוצע להסמיך את מנהל אגף המכס והכלול לקחת כופר כסף מאדם שעבר עבירה על התקנות העיקריות. כלומר, החוק מתחיל כאן ללבוש צורה שונה. הוא לא שווה כלום, ולא כולם שווים בפני החוק. מי שיהיה לו סכום הכופר — אהלן וסהלן; מי שלא — לקלבוש.

דוגמה: מלונאי קיבל אישור לבניית בית-מלון לתיירים. מאחר שהתיירות היא ענף המכניס מטבע זר, הוא זכאי לפטור ממסים, ובכלל זה מסים על חומרי בנייה מחוץ-לארץ. כך הוא מייבא חרסינה איטלקית, ומוכן שהוא מייבא כמות גדולה בהרבה מהדרוש לבניית בית-המלון. ואז, חלק מהחרסינה האיטלקית מוצא את דרכו לשוק החופשי במחיר גבוה כפלי-כפליים. והנה, פקיד המכס הוא בעל עיניים צרות ולא נאה לו שיהודי כמו אותו מלונאי יזכה ברווחים, ואז הוא מודיע למשטרה או להנהלת המכס והאיש חייב להיחקר. ומאחר שממשלתנו הנוכחית היא ממשלה ליברלית מאוד, היא לא תתיר להביך את ירידנו המלונאי, ואז הוא ישלם כופר של 250 אלף שקל לכל היותר. גם אז, חברי הכנסת, הוא הרוויח הון עתק מעסקה בלתי חוקית. וזה בוודאי כדאי לו. לא רק למלונאי כדאי. אלא לכל מברחי ההון ולמברחי המטבע יהיה כדאי. ממש גז'עזן למברחים ולעברייני מטבע. חברי הכנסת, זו היא ארץ האפשרויות הבלתי מוגבלות ולא ארצות-הברית כמו שהיה מקובל בעבר.

רבותי, חברי הכנסת, אם יתקבל חוק זה, אני מציע כי תפעלו להעלות את היהודי מאיר לנסקי לארץ. איש זה ייראה

הישיבה ננעלה בשעה 19:22.